

281/2
4
ԿՈՄՅԵՐԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Ի. ԿՈՐԴԵՅԵՎ

Ի Ն Ջ Պ Ի Տ Ի Ի Մ Ա Ն Ա
ԿՈՄՅԵՐԻՏԱԿԱՆ
ԿԱՐՄԻՐ ՆԱՎԱՏՈՐՄԻ ՄԱՍԻՆ

Թարգմ. Լ. ԱՆ.

359(47)

9-81

ՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ—1927

359(47)

122 MAR 2013

1 MAR 2010

9-81

uf

ԿՈՄՅԵՐԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Ի. ԳՈՐԴԵՅԵՎ

Ի Ն Ձ Պ Ի Տ Ի Ի Մ Ա Ն Ա
ԿՈՄՅԵՐԻՏԱԿԱՆԸ
ԿԱՐՄԻՐ ՆԱՎԱՏՈՐՄԻ ՄԱՍԻՆ

Թարգմ. Լ. Ս.Տ.

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ. - ՅԵՐԵՎԱՆ. 1927

1008
36526

ԻՆՉՈՒԻ ՀԱՄԱՐ Ե ՀԱՐԿԱՎՈՐ ՄԵԶ ՆԱՎԱՏՈՐՄԸ.

ԿԱՐՄԻՐ ՆԱՎԱՏՈՐՄԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽՍՀՄ
ԾՈՎԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՅԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՎՏՐԻ ՀԱՄԱՐ.

Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետու-
թյունների Միութչունն անձայրածիր տարածու-
թյուններ է բռնում: Նա չերկրի ցամաքի մի
վեցերորդ մասն է զբաղում: Նրա տառնյակ-մի-
լիոնավոր բնակչութունը, ինչպես նաև Հայաս-
տանի բնակչութունը, բնավ ծով չեն տեսել:
Այդ պատճառով համոզում է տիրում, թե «ԽՍՀՄ
ցամաքային չերկիր է»: Իսկ ցամաքային չերկրի
համար ծովային նավատորմը չունի, կամ զրեթե
չունի փորեիցե նշանակութուն...

Անպայման սխալ է նման դատողութունը:
ԽՍՀՄ սահմանների քառասուն չորս հազար
վերստը ծովերն ու ովկիանոսներն են փողոզում:

Ծովը մեր սահմանների չերկարութեան մոտ չերկու չերրորդն է բռնում: Յամաքին միայն մի չերրորդն է բաժին ընկնում:

Իսկ այդ նշանակում է, վոր մեր սահմանների չերկու չերրորդը ծովից մատչելի չէ հարձակման: Մեր թշնամիները մեր ծովային սահմանների այդ տասնյակ-հազարավոր վերստերի ուզած կետում կարող են, - չեթե մենք ծովային զինված ուժ չունենանք, - ցամաք հանել իրենց զորքերը և չերկրի ներսը թափանցել:

Այդ նշանակում է, վոր ծովային Կարմիր Նավատորմի բացակայութունը գերազույն սպառնալիքի տակ է դնում մեր աշխատավորական պետութեան անվտանգութունը և նույնիսկ դոլթութունը:

Բաց Կարմիր Նավատորմի դերը միայն մեր ծովային սահմանների անվտանգութունն ապահովելով չի սահմանափակվում: Նա պակաս նշանակութուն չունի նաև մնացած աշխարհի հետ մեր առևտրական հարաբերութունների համար:

Ծովերը, բաժանելով աշխարհները, միացնում են այդ աշխարհներում բնակող ժողովուրդներին: Առևտրական ծովային ճանապարհներն ամենից եժան և ամենահարմարն են: Ծովային մի մեծ շոգենավի տարողութունը հավասար է ապրանքատար չերեք մեծ գնացքի տարողութեան:

Իսկ ժամանակակից ովկիանոսային մի մեծ շոգենավ աֆրան բեռ է տեղավորում իր մեջ, վորքան ընդունել կարող են ապրանքատար քառասուն մեծ գնացք, վորոնցից չուրքանչուրն ունենա վաթսուն վագոն: Ծովային փոխադրութունները ցամաքայիններից 12 անգամ եժան են նստում: Յերկաթուղային փոխադրութեան համեմատութեամբ ծովայինի եժանութունը նրանով է բացատրվում, վոր նավերի համար պետք չէ հատուկ ճանապարհներ կառուցել, վորոնք շինվածքի և պատշաճ դրութեան մեջ պահելու ահազին միջոցներ են պահանջում (պատերազմից առաջ չերկաթուղային ճանապարհի մի վերստի կառուցումը վոսկով հարչուր հազար ուրլուց ավելի չեր նստում):

Ուստի և զարմանալի չէ, վոր պատերազմից առաջ ԽՍՀՄ ամբողջ առևտրի չերկու չերրորդը ուրիշ պետութունների հետ ծովով եր կատարվում: Ամբողջ արտածման 70%-ը և ներմուծման կեսից ավելին կատարվում եր ծովային ճանապարհով:

Այժմ մեզ համար ավելի չէ մեծացել ծովային ճանապարհների նշանակութունը: Գերմանիան, մեր հում նյութի գլխավոր սպառողներից և մեզ անհրաժեշտ մեքենաների ու արդյունաբերական ալլ բանվածքների մատակարարներից մեկը, այժմ

մեզնից անշատված ե մի շարք ուրիշ պետութ-
յուններով: Մեր արտաքին առևտուրն Անգլիա-
յի, Ֆրանսիայի, Իտալիայի, Ամերիկայի և ուրիշ
չերկրների մեծ մասի հետ նույնպես միայն ծո-
վով ե հնարավոր:

ԲԱԼԹԻԿ ԾՈՎԷԻ ԿԱՐՄԻՐ ՆԱՎԱՏՈՐՄԱՆ.

Զի կարելի խորհրդային պետութ-
յան առևտուրն ապահովել առանց ռազմական նավա-
տորմի: Այդ ամենից լավ Լենինգրադի որինակով
ե ապացուցվում: Լենինգրադը մեր առևտրական
ամենամեծ նավահանգիստն ե: Նա խորհրդային
Միութ-յան ամբողջ տերրիտորիայի հետ կապված
ե չերկաթուղային և ջրային ճանապարհներով:
Նա մոտիկ ե մեր հյուսիսային անտառային մար-
զերին: Լենինգրադում շատ խոշոր գործարաններ
ու Փաբլիկաներ կան: Լենինգրադը բաղադա-
կրթական ու քաղաքական խոշորագույն կենտրոն
ե, պրոլետարական հեղափոխութ-յան որորանը:
Լենինգրադը միաժամանակ բալթիական ծովափի՝
մեզ պատկանող փոքրիկ մասի վրա՝ մեր միակ
վաճառականական նավահանգիստն ե:

Մինչդեռ Ֆիննական նեղ ծոցի չերկու ափը,
վորոնց միջով անցնում ե Լենինգրադի ծովային
ճանապարհը, մեզ չեն պատկանում. հյուսիսու-

յինը պատկանում ե Ֆինլանդիային, և զրեթե
վողջ հարավայինը՝ Եստոնիային: Ֆինլանդիան ու
Եստոնիան փոքր և տնտեսապես թույլ պետու-
թյուններ են: Նրանց քաղաքականութ-յունը կա-
խումն ունի կապիտալիստական խոշոր պետու-
թյուններից, վորոնց «բարեկամական զգացմունք-
ները» խորհրդային Միութ-յան բանվորներն ու
գյուղացիները բավականաչափ զգացել են իրենց
ուսերին: Եստոնիան ու Ֆինլանդիան այդ մեծ
գիշատիչների ճնշման տակ հեշտութ-յամբ կարող
են մեր նավերի համար փակել Լենինգրադից
գնացող ծովային ճանապարհը: Միայն Բալթիկ
ծովի Կարմիր նավատորմը, վոր իվիճակի կլինի
նրանց պատշաճ կերպով դիմազրավելու, կարող
ե նրանց չեռ պահել նման թշնամական քայլից
և ազատել մեզ մեր ծովային հարևանների քա-
ղաքական ու տնտեսական կախումից:

Հենց Լենինգրադի պաշտպանութ-յունը, վոր իր
աչքի ընկնող նշանակութ-յան շնորհիվ այնքան
կարևոր ե մեզ համար, միայն այն ժամանակ ե
հնարավոր, չերը դրա համար բավականաչափ
ուժեղ նավատորմ ունենանք: Լենինգրադի ծո-
վային մատուցները մեր ռազմական նավահան-
գիստ Կրոնշտադտն ե պաշտպանում: Սակայն
չպետք ե աչքաթող անել, վոր Ֆինլանդական
սահմանից մինչև Լենինգրադ միայն մի որվա

ճանապարհ ե, իսկ եստոնականից՝ վեց որվա։
Իսկ ինչպես կարող ե խորհրդային պետու-
թյունը մեր հարևաններին իր վրա հարձակվելուց
չետ պահել։ Միմիայն իր թշնամիներին դաժան
հարվածներ հասցնելու ընդունակութունով։

Փինլանդիայի վերաբերմամբ, վորի խոշորա-
գույն քաղաքներն ու մայրաքաղաքը Փիննական
ծոցի ափին են գտնվում, նման հնարավորություն
միմիայն ռազմական նավատորմի ներկայությունն
ե ստեղծում, վոր պատրաստ լինի պատշաճ հա-
կահարվածը տալու թշնամուն։ Խորհրդային ռազ-
մունակ նավատորմը Փինլանդիային կստիպե
ձեռնպահ մնալ մեզ վրա հարձակվելուց և լավա-
գույն միջոցը կլինի նրա և ԽՍՀՄ միջև խաղաղ
հարաբերություններ ապահովելու համար։

Ինչ Եստոնիային ու Լատվիային ե վերաբե-
րում, այստեղ ել հանգամանքները զրեթե նույնն
են։ Նրանց, ճիշտ ե, շահագրգռում են առևտրա-
կան խաղաղ հարաբերությունները մեզ հետ։
Նրանց Ռեել և Ռիգա նավահանգիստներով, մա-
նավանդ ձմեռ ժամանակ, չերը Լենինգրադի նա-
վահանգիստը սառում ե, անցնում ե մեր ար-
տածման և ներմուծման մեծ մասը։ Բայց մենք
չերեք չենք կարող հավատացած լինել, թե այդ
պետություններն ել, կապիտալիստական ուժեղ
չերկրներ շողեցությամբ, մեզ դեմ մղվող պա-

քարի մեջ չեն քաշվի։ Այդ դեպքում մեր Կար-
միր նավատորմը կրկնակի ծառայություն կարող
ե անել—գործող Կարմիր բանակի ծովին հենվող
թեկն ոգնել և թեի կողմից սպառնալ հակառա-
կորդի բանակներին։

Առաջին հայացքից վորքան ել վոր տարրի-
նակ չերեա, սակայն Կարմիր նավատորմը մեծ
դեր ե խաղում մեր և Լեհաստանի փոխհարաբե-
րությունների մեջ։ Լեհաստանն անկարող կլինի
մեր դեմ տեական պատերազմ մղել, չեթե շա-
րունակ սպառազինում և մատակարարում չստա-
նա կապիտալիստական հզոր չերկրներից։ Բայց
Լեհաստանի հետ ունեցած պատերազմի փորձից
մենք արդեն գիտենք, վոր գերմանական պրո-
լետարիատն ամեն կերպ կընդդիմանա գերմանա-
կան տերրիտորիայով Լեհաստան զենք և մեր դեմ
պատերազմելու համար անհրաժեշտ ամեն ինչ
անցկացնելուն։ Այդ դեպքում կմնա Լեհաստանին
ծովային նավահանգիստ Դանցիգի միջոցով մա-
տակարարելու հնարավորությունը։ Հենց այստեղ
ե, վոր չերեան կգա Բալթիական Կարմիր նավա-
տորմի նշանակությունը, վորը միմիայն իվիճա-
կի չե խափանելու Լեհաստանի մատակարարումը
ծովից, այն դեպքում, չեթե նա մեզ հետ պա-
տերազմի։

Հետևաբար Բալթիկ ծովի Կարմիր նավատոր-

մը մեծ նշանակութիւն ունի նաև Լեհաստանի հետ մեր խաղաղ հարաբերութիւններն ապահովելու համար:

Բալթիկ ծովի Կարմիր նավատորմը մեղ համար կարևոր է ահա թե ելի ինչո՞ւ: Բանն այն է, վոր մենք հշուսիսում միայն մի չսառչող նավահանգիստ ունենք՝ Մուրմանսկը, վոր Սառուցյալ ովկիանոսի ափին է գտնվում: Մուրմանսկի նավահանգիստը մեծ նշանակութիւն ունի, վորովհետև հարուստ ձկնորսարանների շրջանում է գտնվում, մոտիկ է Նորվեգիային և իրեն մոտիկ գտնվող անտառով հարուստ մարզի համար արտահանութեան ամենահարմար կետն է: Բացի այդ, այդտեղով ձմեռը կարելի չե ուղարկել աչն ապրանքները, վոր ամառը Արխանգելսկի և Սպիտակ ծովի ուրիշ նավահանգիստների վրայով է գնում:

Մինչդեռ Մուրմանսկը ԽՍՀՄ մնացած հողամասի հետ միացած է Լենինգրադով անցնող չերկաթուղային գծով միայն, Մուրմանսկի չերկաթուղին միջանի տեղ Ֆինլանդիայի սահմանից ամենաշատը 40 - 50 վերստի վրա չէ: Այդ կողմից Ֆինլանդիայի զորքերը մեծ դժուրութեամբ կարող են կարել դիժը: Բալթիկ ծովի Կարմիր նավատորմը չեա պահելով Ֆինլանդիային ԽՍՀՄ վրա հարձակվելուց, դրանով իսկ ապահովում է մեզ

համար կարևոր Մուրմանսկի ծովային հշուսիսային ճանապարհը:

Յեթե բալթիկանաչափ ուշադրութիւն լինի դեպի նա, Բալթիկան Կարմիր նավատորմը կկարողանա իր վրա դրված խնդիրները կատարել, չեթե նույնիսկ նրա դեմ միատեղ գործեն Ֆինլանդիան, Եստոնիան, Լեհաստանը և Շվեդիան: Հագիվ թե կարելի լինի չենթադրել, վոր ծովային հզոր պետութիւններից մեկն ու մեկը ԽՍՀՄ դեմ կովելու համար ուժեղ նավախումբ ուղարկի: Մեծ պետութիւնների հակամարտութիւնը համաշխարհային շուկայում դրան կխանդարի: Բաց չեթե նույնիսկ ծովային աչքի ընկնող ուժեր հայտնվելին Ֆիննական ծոցում, փոքրիկ, բայց ամուր համախմբված Բալթիկ ծովի նավատորմը Ֆիննական ծոցի պաշտպանութեան բարենպաստ պայմաններում և իր խարսխի (բաղայի)՝ Կրոնշտադտի բերդի ու նրա ամրոցների շափազանց նպաստավոր դիրքի շնորհիվ կարող է թշնամուց պաշտպանել Ֆիննական ծոցի խորհրդալին ափը:

ՍԵՎ-ՇՈՎՅԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ՆԱՎԱՏՈՐՄԸ.

Մեծ են նաև մեր սև-ծովյան զինված ուժին առաջադրած խնդիրները: ԽՍՀՄ հարավային՝

մը մեծ նշանակութիւն ունի նաեւ Լեհաստանի հետ մեր խաղաղ հարաբերութիւններն ապահովելու համար:

Բալթիկ ծովի Կարմիր նավատորմը մեղ համար կարևոր եւ ահա թե ելի ինչո՞ւ: Բանն այն է, վոր մենք հյուսիսում միայն մի չսառչող նավահանգիստ ունենք՝ Մուրմանսկը, վոր Սառուցյալ ովկիանոսի ափին եւ գտնվում: Մուրմանսկի նավահանգիստը մեծ նշանակութիւն ունի, վորովհետեւ հարուստ ձկնորսարանների շրջանում եւ գտնվում, մոտիկ եւ Նորվեգիային և իրեն մոտիկ գտնվող անտառով հարուստ մարզի համար արտահանութեան ամենահարմար կետն է: Բացի այդ, այդանգով ձմեռը կարելի չե ուղարկել այն ապրանքները, վոր ամառը Արխանգելսկի և Սպիտակ ծովի ուրիշ նավահանգիստների վրայով ե գնում:

Մինչդեռ Մուրմանսկը ԽՍՀՄ մնացած հողամասի հետ միացած ե Լենինգրադով անցնող յերկաթուղային գծով միայն, Մուրմանսկի յերկաթուղին միջանի տեղ Ֆինլանդիայի սահմանից ամենաշատը 40 - 50 վերստի վրա չե: Այդ կողմից Ֆինլանդիայի զորքերը մեծ դուրսութեամբ կարող են կտրել զիծը: Բալթիկ ծովի Կարմիր նավատորմը չեա պահելով Ֆինլանդիային ԽՍՀՄ վրա հարձակվելուդ, զրանով իսկ ապահովում ե մեզ

համար կարևոր Մուրմանսկի ծովային հյուսիսային ճանապարհը:

Յեթե բավականաչափ ուշադրութիւն լինի դեպի նա, Բալթիական Կարմիր նավատորմը կկարողանա իր վրա դրված խնդիրները կատարել, յեթե նույնիսկ նրա դեմ միատեղ գործեն Ֆինլանդիան, Եստոնիան, Լեհաստանը և Շվեդիան: Հազիվ թե կարելի լինի յենթադրել, վոր ծովային հզոր պետութիւններից մեկն ու մեկը ԽՍՀՄ դեմ կռվելու համար ուժեղ նավախումբ ուղարկի: Մեծ պետութիւնների հակամարտութիւնը համաշխարհային շուկայում դրան կխանգարի: Բայց յեթե նույնիսկ ծովային աչքի ընկնող ուժեր հայտնվելին Ֆիննական ծոցում, փոքրիկ, բայց ամուր համախմբված Բալթիկ ծովի նավատորմը Ֆիննական ծոցի պաշտպանութեան բարենպաստ պայմաններում և իր խաբսի (բազայի)՝ Կրոնշտադտի բերդի ու նրա ամրոցների չափազանց նպաստավոր դիրքի շնորհիվ կարող ե թշնամուց պաշտպանել Ֆիննական ծոցի խորհրդային ափը:

ՍԵՎ-ԾՈՎՅԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ՆԱՎԱՏՈՐՄԸ.

Մեծ են նաեւ մեր սեւ-ծովյան զինված ուժին առաջադրած խնդիրները: ԽՍՀՄ հարավային՝

հացով, ածխով, նավթով, հանքերով ու աղով հարուստ մարզերը Սև ու Ազով ծովերի ափերի հետ միացած են չերկաթուղիների և այդ ծովերը թափվող Դնեպր և Դոն մեծ գետերի ջրային սիստեմների բավական խիտ ցանցով: Բնական մեծ հարստություններ ունեցող Ուկրաինյան և Կովկասը սև-ծովյան Ողեսոսա, Նիկոլայև, Սևաստոպոլ, Նովորոսիյսկ, Բաթում, Թեոդոսիա, Խերսոն, Մարիուպոլ խոշոր վաճառականական նավահանգիստների միջոցով կապված են Արևմտյան Յևրոպայի արդյունաբերական ամենահարուստ չերկրների հետ, վորոնք մեր հում նյութի սպառողներն են: Հիշյալ մարզերի պաշտպանություն կենսական նշանակությունը նման պայմաններում բոլորովին ակնհերև ե գառնում:

Սև ու Ազով ծովերի ափերն ահագին չերկայնք ունեն՝ 1400 վերստ: Այդ ափերի ցամաքային պաշտպանության համար միլիոնանոց բանակ կպահանջվեր: Ծովային զինված ուժերի ամուր միջուկն ըստ ամենաչնի ընդունակ ե այդ խոշորիւն ալեյի քիչ ծախքով հաղթահարելու: Սև-ծովյան նավատորմն իմպերիալիստական պատերազմի ժամանակ սև-ծովյան ափի պահպանության ու պաշտպանության գործից միլիոնանոց բանակ ազատեց և Թյուրքիային ստիպեց Կոստանդնուպոլսի մոտ սլահել չորս զորամարմին:

Պատերազմի ժամանակ Սև-ծովյան նավատորմի պահելու ծախսը չերկու զորամարմնի ծախսից քիչ եր: Սև-ծովյան նավատորմին սպասարկող մարդկանց թիվը պատերազմի ժամանակ գրեթե չերկու անգամ քիչ եր մի զորամարմնի մարդկանց թվից: Ի՞նչ հսկայական տնտեսում միջոցների և մարդկանց:

Սև-ծովյան Կարմիր նավատորմի բացակայությունն առանձնապես ծանր զգացվում եր 1920 թվականին, չերը Անգլիայի և Ֆրանսիայի նավերը Դրիմում գտնվող զեներալ Վրանգելին բերում ելին խորհրդային պետության բանվորներին և գյուղացիներին մահ նյութող և ստրկացնող հրացաններ, սավառակներ և հրանոթներ: Մենք առանց նավատորմի չեյինք կարող խանգարել այդ: Մեզ միայն մնում եր ատամ կրճատեցնել, վորովհետև Սև ծովի խորհրդային նավահանգստներում նույնիսկ մի հատիկ սուզանավ չկար:

Սև ծովի վրա մեր ամենահավանական հակառակորդը բոյարական Ռումինիան ե, Նրա նպատակը կարող ե լինել՝ գրավել Ողեսոսան, Նիկոլայև և Խերսոնը: Այդ նավահանգստների հափըտակությունը վոչ միայն մեր արտաքին առևտրին հասցրած մեծ հարված, այլև ռազմական զգալի պարտություն կլիներ, վորովհետև այդ

դեպքում ծովի կողմից կրացվիր Ռումինիայի դեմ գործող Կարմիր բանակի ձախ թևը, Ահա թե ինչու Սև ծովի մեզ պատկանող ափի անփառանքությունն ապահովելը Սև-ծովյան Կարմիր նավատորմի կարևորագույն խնդիրներից մեկն է:

Անհրաժեշտ է նույնպես ավելացնել, վոր 1923 թվականին Անտանտայի կողմից Թյուրքիայի վրին փաթաթած Լոզանի դաշնագրով վերջինս իրավունք չունի ուրիշ պետությունների ռազմական նավատորմերին արգելելու Դարդանելի և Բոսֆորի նեղուցներով Սև ծովն անցնել: Խորհրդային պատգամավորությունը, վորը նույնպես ներկա չեր Լոզանի կոնֆերանցիայում, ամբողջ աշխարհի առաջ մերկացրեց, վոր «նեղուցների ազատություն» այլ բան չի նշանակի, քան Անտանտայի ռազմականների համար ազատություն՝ Սև ծովում տիրություն անելու և զնդակոծ անելու նրա ափերին գտնվող նավահանգստները, մի բան, վոր հակասում է թե Թյուրքիայի և թե ԽՍՀՄ շահերին: Սակայն Անտանտայի «քաղաքակիրթ» և «լուսավորված» պետություններն այդ վեճի մեջ իրենց արդարությունն ապացուցում ելին, հենվելով իրենց ծովային զորավոր սպառազինումների վրա: Թույլ Թյուրքիան այդպիսի «ապացույց» չունեիր, և նրան այլ բան չեր մնում, քան բավարարել Անտանտայի պահանջ-

ները: Մենք մի րոպե անգամ չպիտի մոռանանք, վոր «նեղուցների ազատությունը» ուղած մոմենտին կարող է փառնդ ստեղծել մեր սև-ծովյան ափերի համար: Սև-ծովյան Կարմիր նավատորմն իր աշխատանքի մեջ պիտի հաշվի առնի այդ փառնքը և պատրաստ լինի նրան դիմագրավելու:

ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎԻ ԾՈՎԱՅԻՆ ՈՒԺԵՐԸ

Կովկասյան նավթն իր ներքին սպառողներին՝ ֆաբրիկաներին, դործարաններին, չերկաթուղիներին հասցնելու զխավոր ճանապարհներից մեկը Բաքվից Կասպից ծովով Աստրախան և այնտեղից Վոլգայի ջրային սխտեմով ձգվող ճանապարհն է: Բազու-Աստրախան ծովային ճանապարհն ապահովելու համար Կասպից ծովում անհրաժեշտ է ծովային զինված ուժ:

Բազվի նավթը մեր թշնամիներին հանդիստ չի տալիս: Նրանք քնում և չերազում տեսնում են Բազուն իրենց գլխատիչ թաթերի մեջ: Քաղաքացիական կռիվի ժամանակ, չերը Կովկասի տերերը մենշևիկներն ելին՝ անգլո-ֆրանսիական կապիտալի հետ դաշնակցած, Մնգլիան հնար գտավ ցամաքով Կասպից ծով հասցնել ծովային ձանք նավեր: Նա մի վտան արդեն զրեց այդ

ծովի վրա: Հաղթական բանվորներն ու գյուղացիները նրան այդտեղից դուրս շարաքցին մեն-շնորհների հետ մեկտեղ: Բայց այդ փորձը պիտի հաշվի առնվի: Չնայած նավթը խիստ գալթա-կղեցնող հոտ ունի, սակայն անգլիական նավերը կասպից ծովում գործ չունեն: Դրան հետևելը կասպից ծովի մեր ծովային ուժերի դործն է:

Կասպիական ծովային ուժերին բաժին է ընկ-նում նույնպես Պարսկաստանի հետ մեր ծովային առևտրական հարաբերությունները պաշտպանելու խնդիրը: Այդ հարաբերությունները տարեցտարի ավելի ու ավելի կենդանություն են ստանում և ունեն վոչ միայն տնտեսական, այլ և քաղաքա-կան խոշոր նշանակություն՝ մեր բարեկամական կապերը Արևելքի հարստահարված ժողովուրդնե-րի հետ զարգացնելու և ամրապնդելու տեսա-կետից:

Կասպից ծովի հարինգը (սելյուկա) և վորլան խորհրդային պետություն միլիոնավոր բնակչու-թյան ուտելիքն են: Չկնորսությունը կերակրում է տեղական միլիոնավոր բնակչությունը: Առանց ծովին իջնելու չի կարելի ձկնային հարստու-թյուններն ել տիրել: Հենց այս է վորոշում մեր կասպից Կարմիր նավատորմի մի խնդիրն է:

ՀԵՌԱՎՈՐ ԱՐԵՎԵԼՔԻ ՆԱՎԱՏՈՐՄԸ:

Խաղաղ ովկիանոսի մեզ պատկանող ծովավոր հարուստ է ձկնորսաբաններով և բնական հա-րստություններով: Նրանց հափշտակողը, առա-ջին հերթին, Յապոնիան է: Մեր խաղաղ-ովկիա-նոսյան ծովափի պահպանությունն ու պաշտպա-նությունը, ինչպես և Հեռավոր Արևելքի հարըս-տությունների ապահովությունը՝ Հեռավոր Արե-վելքի ծովային ուժերի խնդիրն է:

*

Գաղափար կազմելով ԽՍՀՄ համար Կարմիր նավատորմի նշանակության մասին, այժմ անց-նենք ծանոթանալու այն բանի հետ, թե ինչ է ներկայացնում ժամանակակից նավատորմը, ինչ տարրերից է բաղկացած, ինչ խնդիրներ են դրվում նրա ռազմական առանձին միավորների վրա, և կովի ինչ միջոցներ ունեն նրանք:

1008
36526

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՆԱՎԱՏՈՐՄԸ.

ՆԱՎԵՐԸ.

Ռազմանավերն ըստ իրենց հատկությունների և առաջադրված նպատակների դասերի չեն բաժանվում: Մենք կսահմանափակվենք ժամանակակից ռազմանավերի գլխավոր դասերը թվերով: Ժամանակակից ռազմա-ծովային ուժի հիմքը և նավատորմի ռազմական գլխավոր միավորը զանավն է, վորի խնդիրն է՝ մարտնչել շարքում (կամ դժուր): Գծանավը, այլապես դրեղնոտ կոչվածը (ժամանակակից զծանավերի տիպով կառուցված առաջին նավի անունով) ուժեղ հրետանի ունի՝ տասից ավելի 14—16 դյույմանոց թնդանոթ և շատ հաստ զրահ՝ մինչև 18 դյույմ հաստություն: Նրա արագությունը 20 հանգույցից* ավելի չէ: Նրա չերկարությունը 200 մետրի չէ հասնում: Զորախմբի թիվը — մինչև 1500 մարդ: Ժամանա-

* «Նավը 20 հանգույց է անում», այսինքն՝ նավը մի ժամում ծավալին 20 մղոն է դնում: Ծովային մղոնը մոտ 1,8 կիլոմետրի չէ հավասար:

կակից գծանավի (այլապես կոչված զերդրեղնոտ տի) կառուցումը վոսկով տասնյակ-միլիոնավոր ուրբի չէ նստում:

Գծալին հաճանավն իր տիպով և չափով գծանավին նման է: Բայց նրա հրանոթների թիվը և զրահի քաշը պակասեցնելու հաշվին ավելացվում է կաթսաների և մեքենաների քաշը, վորով և ավելի արագաշարժություն է ստացվում: Նրա հիմնական խնդիրն է՝ հեռավոր հետախուզություն կատարել և իր գլխավոր ուժերից առաջ մարտի բռնվել՝ հակառակորդին դեպի իր գլխավոր ուժերը քաշելու նպատակով: Նրա արագությունը 32 հանգույցի չէ հասնում. ջրը վանումը*, ինչպես և գծանավի ջրվանումը — մինչև 30,000 տոնն**։ Հրետանին սովորաբար տասից պակաս խոշոր հրանոթ ունի, վորոնց տրամաչափը*** 15 դյույմից ավելի չէ: Գծալին հաճանավի զրահի հաստությունը հասնում է 15 դյույմի: Նրա չերկարությունը հաճախ գծանավի չերկարությունից ավելի չէ և հասնում է 230 մետրի: Գծալին հաճանավի արժեքը մոտավորապես նույնն է, ինչ գծանավինը:

Թեթեվ հաճանավի խնդիրն է՝ մարտից առաջ —

* Ջրվանում (водонемение) կոչվում է նավի քաշը, կամ, վոր միևնույն է, իր վանած ջրի քաշը:

** Տոննը = 62 փթի:

*** Տրամաչափ կամ կալիբր կոչվում է հրանոթի փողանցքի տրամաչափը:

մոտավոր հետախուզութիւն, իսկ մարտում—իր
զլխավոր ուժերի պաշտպանութիւնը՝ հակառա-
կորդի ականներէ և ողալին գրոհներէ, ինչպէս
և իրենց ականակիրներէ պաշտպանութիւնը
թշնամու նաւատորմի վրա գրոհ տալիս:

Հաժանավի հատուկ խնդիրն է—պաշտպանել
իրենց հաղորդակցութեան ճանապարհները և
գործել հակառակորդի հաղորդակցութեան ճանա-
պարհներէ դեմ: Հաժանավի արագութիւնը հա-
նում է 35 հանգուցի, ջրվանումը 10,000 տոն-
նից ավելի չէ: Հրետանու տրամաշափը 8 դուլ-
մից չի անցնում: Տեղ-տեղ թեթև զրահապատ է,
իսկ յերբեմն ել բոլորովին զրահածածկուլթ չու-
նի: Հաժանավի համար բնորոշն այն է, վոր նա
գործողութիւններէ լաջն շրջան ունի: Պետք է
նաև նշել, վոր հաժանավերը բավականաչափ
հարմարութիւններ ունեն ականներ դնելու,
վորոնց թիվը հաճախ 300 - 400-ի չէ հասնում:

Նաւախմբային ականակիրն այն ականակիրն է,
վոր բաց ծով է դուրս գալիս նաւախմբի կազմի
մեջ: Սա ռազմանաւերի ամենաարագընթաց տիպն
է: Նա գլխավորապէս գործում է ականներով և
վոչ հրետանիով: Ունի մինչև 12 ականի ապաւ-
րատ, վորոնցից ինքնաշարժ ականներ է արձա-
կում: Նրա խնդիրներն են՝ հակառակորդի ակա-
նակիրներէ վոչնչացում, ականների գրոհ, գնա-

լու ժամանակ նաւախմբի պաշտպանութիւն սու-
գանալերից, արշավի ժամանակ կենդանի կապ,
խափանիչ ականներ դարսել, հետախուզութիւն
և գետը: Նաւախմբային ականակրի արագութիւնը
սովորաբար 30 հանգուցից ավելի չէ և հասնում
է 40-ի: Ջրվանումը 1000 - 1600 տոնն է: Հրե-
տանու տրամաշափը 5 դուլմից ավելի չէ (սո-
վորաբար ավելի պակաս): Զրահապատ չէ:

Ականակիր—նույնն է, ինչ վոր նաւախմբային
ականակիրը, բայց նախանշված է մարտական
գործողութիւններէ համար ափերի մոտերքը:
Ջրվանումը, ականի գործիքների թիվը, հրետա-
նին և արագութիւնը նաւախմբային ականակի-
րինից պակաս են:

Հրետածիգ նաւ—ջրում ծանծաղ նստող համ-
րընթաց (10 - 15 հանգուց) նաւ է, փոքր ջրվա-
նումով (2000 տոննից վոչ ավելի), նախանշված
է ափերի սպասարկութեան և գետերի ու լճերի
վրա գործելու համար: Հրետածիգ նաւի զլխավոր
գործիքը հրետանին է (տրամաշափը մինչև 6
դուլմ):

Լողացող մարտկոցի դերն է՝ ափերի պաշտ-
պանութիւն և գործողութիւններ գետերում և
լճերում: Զրում ծանծաղ նստող նաւ է: Լողա-
ցող մարտկոցները քաղաքացիական պատերազմի
ժամանակ մեծ դեր են խաղացել Վոլգայի, Գնեպրի

և Հյուս. Դվինայի վրա Մեր լողմարտկոցները բարձրանալեր են, միքանի հրանոթով, վորոնց արամաշափը 8 դուլմի չե հասնում:

Սուզանավի հատկութունն է՝ հակառակորդի դեմ գործել վոչ միայն ջրի չերեսին, այլև ջրի տակ: Սուզանավը ջրի չերեսին գործել կարող է թե հրետանիով և թե ականներով, իսկ ջրի տակ՝ միայն ականներով, վորոնք նրա կռվի գլխավոր գործիքն են: Սուզանավի դերը ղերքային կռիվն է, այսինքն վորոշ տեղերում հակառակորդի նավերի անցներուն սպասելը: Սուզանավի խնդիրների թվին են պատկանում՝ ռազմագիտական հեռավոր հետախուզությունը, հակառակորդին հետամտելը, նրա անբավարար պաշտպանված փոխադրանավերի գրոհը և ականային փակոցներ դնելը: Սուզանավի արագությունը հասնում է՝ ջրի չերեսին 20 հանգույցի և ջրի տակը 15 հանգույցի: Ջրի չերեսից ջրի տակն անցներու համար մի րոպե ժամանակ է պահանջվում: Ժամանակակից խոշոր սուզանավերի (ստորջրյա հածանավեր) ջրվանդումը 3000 տոննի չե հասնում: Սովորական ջրվանդումը 1000 տոննից պակաս է: Ականի ապպարատները թվով 5—6 են: Հրետանին թեթև տիպի չե:

Ականայանի դերը գրված ականափակոցները հանելով՝ ականային դաշտերը վոչնչացնելն է:

Ականահանութունը կատարվում է պողպատե չերկար պարանի (տրոսի) ողնությամբ, վորի ծայրերը պնդացրած են դուգահեռ գնացող չերկու նավի վրա, իսկ մեջակող ջրի տակ լինելով, բռնում է գրված ականափակոցները: Ականահանները փոքրիկ ծանծաղանիստ նավեր են: Նրանց սովորական ջրվանդումը 2000 տոննից չի անցնում: Արագությունը 15 հանգույցի չե հասնում: Հրետանին՝ մեկ-չերկու թեթև հրանոթ է:

Խափանիչները փոքր նավեր են (1500—5000 տոնն), վորոնց դերը ականափակոցներ սարքելն է: Նրանք կարող են կարճ ժամանակի ընթացքում վորոշ կարգով մեծ քանակությամբ ականներ (ականային դաշտեր) դնել:

Ավիա-մայրերը ծառայում են նավախմբերին հետևող հիդրո-այերոպլաններ (ծովային սավառնակներ) փոխադրելու համար: Նրանք հատուկ սարքավորած տախտակամած ունեն ողային ապպարատների տեղավորման և թռիչքի համար: Կարող են մինչև 50 սավառնակ ընդունել: Ավիամայրերի արագությունը շատ մեծ է՝ մինչև 30 հանգույց:

Կործանիչ մոտորանավերը արագընթաց (մինչև 40 հանգույց), մանր, մեծ մասամբ փայտաշեն նավեր են, վորոնց խնդիրն է՝ պահպանական ծառայությունը և կապը, ականային գրոհները,

սուզանավերի վորսը, նուէնպես և ականահանու-
թշունն ու ականափակոցներ սարքելը: Զինված են
թեթև հրանոթներով, գնդացիներով, ուղմբերով
և ականներով:

Լրատար նավերը ծառայում են կապ պահ-
պանելու և լուրեր տանելու գործին: Ռազմական
սարքավորում և դեր չունեն:

Վարժանավերը նավատորմի անձնական կազմի
գործնական ուսուցման համար են: Սովորաբար
այս նպատակով ոգտագործվում են ռազմական
հնացած նավերը:

Ոժանդակ նավերի թվին պատկանում են ամեն
տեսակ փոխադրանավերը, վոր ռազմական զա-
նազան բեռներ պահելու և փոխադրելու համար
են (ռազմամթերքի, ածխի, նավթատար, նպա-
րակի փոխադրանավեր), ապա վերկիչ նավերը,
լողացող հիվանդանոցները, արհեստանոցները և
փոքր նավերը:

Ոժանդակ նավերից են նաև ջրագրական նա-
վերը, վորոնք սպասարկում են ծովագնացութան
զանազան կարիքները (լողալու պայմանների
ուսումնասիրութուն, փարոսներ և նշանաձողեր
դնելը և այլն):

Լողացող նավատորմը սովորաբար նավակնրմ-
բերի չե բաժանվում: Նավախմբերը բաղկացած
են գծանավերի, գծային հաժանավերի, թեթև

հաժանավերի բրիգադներից և նավախմբային ա-
կանակիրների, սուզանավերի ու ականահաննե-
րի դիվիզիաներից կամ առանձին բաժնյակներից:
Նավատորմը կարող է նաև բաժանվել առանձին
ջոկատների, վորոնց կազմը կամ թերի չե և կամ
նման չի նավախմբին: Նավերի յուրաքանչյուր
միավորության կազմը վորոշվում է նրան կառա-
վարելու հարմարությամբ և կամ ծովային դեմքի
տարբեր տեսակների այնպիսի զուգորդումով,
վորն ապահովե նրա լավագույն ոգտագործումը:

Նավատորմի կանգնելու, սննդաուության և
մատակարարման տեղերը կոչվում են ըագաներ:
Բազաները նավատորմի համար հարմարավոր,
քամիներից և հակառակորդից լավ պաշտպանված
կայատեղեր պիտի ունենան: Բազան պետք է
ունենա զինանոց՝ մի տեղ, ուր միահավաքված
լինեն նավատորմին անհրաժեշտ բոլոր պաշարներն
ու նյութերը - վառելիք, ռազմամթերք, զգեստ,
նպարակ և մատակարարման այլ տեսակները: Այդ
բոլորը պահվում է նավահանգստի պահեստներում,
վորոնք նավաշինարանների, նորոգման արհես-
տանոցների, նավամատուցների ու նավակայան-
ների հետ մեկտեղ կազմում են նավահանգիստը:

Ժամանակակից ռազմական նավատորմերի մարտական միջոցները հրետանին և ականներն են:

Հրետանու կրակի նպատակն է՝ ծակել հակառակորդի նավի զրահը, քանդել պալթուցիկ նյութերի նկուղները, մեքենաները, կաթսաները, հրանոթները, սպանել մարդկանց, հրդեհ առաջացնել և այլն: Հրետանին գործել կարող է թե անշարժ նավից և թե շարժվողից, թե անշարժ նշանի դեմ — տեղում կանգնած նավի, ծովեզրյա (առափնյա) ամրություն, ափին գործող բանակի — և թե հակառակորդի շարժվող նավերի դեմ: Այն բոլորից, ինչ վերեն ասված է ժամանակակից մարտանավերի արագընթացության, սարքավորման և մարտական հզոր զրահավորման մասին — պարզ է, վոր ծովային հրետանին պետք է աչքի ընկնի հսկայական ավերիչ ուժով և արևելի թռիչքի հասողություն: Յեվ իրոք, 20 վերստից ավելի հեռավորության վրա 35 փութ քաշող արկով գործող վիթխարի թնդանոթները ծովային ռազմական նավատորմի մեջ հազվագյուտ բաներ չեն:

Բայց ծովամարտի պայմանները համառորեն պահանջում են, վոր, բացի այդ, հրաձգության մեծ արագություն, արագաձգություն լինի: Այս-

տեղ ոգնություն է գալիս ելեկտրականության ուժը: Սովորաբար հրանոթներից ավելի մեծերը հատուկ զրահապատած պատվող աշտարակների մեջ են դրվում, ընդամին գրեթե բոլոր անհրաժեշտ աշխատանքը՝ արկերը վերեն, աշտարակ հասցնելը, լցնելը և հրանոթների նշանառությունը — ելեկտրոշարժիչների ներգործությամբ է կատարվում:

Ելեկտրական ուժի ոգտագործումը բացառիկ արագաձգություն է ապահովում. — հրանոթի 30 փութանոց փականք բանալը, խորությունից 30 փութանոց արև բարձրացնելը, նրանով հրանոթ լցնելը, փականք կողպելը, կրակելը — այս բոլորը կես րոպե չե տևում...

Վերջին ժամանակներս ծովային արվեստը հրաձգության հասողությունը 100 վերստի չե հասցրել: Հրանոթներից ամենամեծերի արևի կշիռը հասնում է 100 փութ: Այս թվերը բավականաչափ պատմում են այն ահեղի ավերածությունների մասին, վորն ընդունակ է անել ծովային խոշոր հրետանին:

Հրետանու թույլ կողմն այն հանգամանքն է, վոր նրա տված ամենամեծ արդյունքն այն դեպքումն է լինում, չերը զարկում է նավի վերջրյա, ավելի պաշտպանված մասերին: Ականի առավելությունն այն է, վոր նա ընդունակ է հակա-

ռակորդի նաժի ստորջրյա, ավելի թույլ պաշտպանված մասերի դեմ գործել:

Տորպեդոն, ինքնաշարժ ականը կամ այսպես կոչված Ուայտնեդի ականը չեղարուկ ձվաձև (սիգարի նման) պողպատե մի մարմին է, վոր չերեք մասից է բաղկացած: Առաջի մասում գտնվում է լիցը, միջին մասում՝ սեղմած ուղ և մեքենա, իսկ յետևի մասում՝ պտուտակները և դեկը: Ականը դուրս է մղվում նաժի վրա գտնվող հատուկ ականի ապպարատի միջից: Ականի ջուրն ընկնելուց հետո միջին մասից ուղն սկսում է մեքենայի մեջ անցնել և բանեցնել նրան: Մեքենան պտուտակներն է պտտեցնում և դեկերն է վարում: Պտուտակների և դեկերի գործողությունը ջրի տակ ականին վորոշ արագություն և վորոշ ուղղություն շարժում է հաղորդում: Ականի առաջի մասը, չերք մի վորևե արքելքի չե զարնրվում, պալթյուն է առաջացնում:

Հրետանու համեմատությամբ ականի թերությունն այն է, վոր նշանառություն, լցնելու և արձակելու համար զգալի ժամանակ է անհրաժեշտ, ինչպես նաև այն, վոր նա ջրի մեջ դանդաղ է շարժվում: հրետանու արևի ողում գործածած թռիչքի համեմատությամբ:

Ինքնաշարժ ականներից դատ, վորոնք իրենք են մոտենում հակառակորդի նաժին և պալթում

նրա կողին դիպչելով, ծովային նավատորմում գործադրվում են նաև ականափակոցներ, վորոնք վորոշ տեղում սպասում են, վոր հակառակորդի նաժի իրենց մոտենա: Նաժից ձգված ականը մնում է ջրի մակերեսից 6-ից մինչև 18 վորոնաչափ խորություն մեջ և պարանով (տրոս, մինրեպ) ամրացրած է հատակին գտնվող խարսխին: Ականի լիցի պալթուցիկ նշույթի քաշը 10 փթի չե հասնում: Ականը պալթում է կամ հակառակորդի նաժի հետ ընդհարվելիս և կամ ափից ստացած ելեկտրական հոսանքով այն պահուն, չերք հակառակորդի նաժն անցնում է նրա վրա՝ լուփ:

Ականափակոցների հենց անունից կարելի չե դատել այն մասին, վոր նրանց նպատակն է հակառակորդի նաժատորմի ճանապարհը փակել, խափանել:

Ականների դարսվածքը պիտի իրենց նաժերին լավ հայտնի լինի, վորպեսզի վերջիններս հնարավորություն ունենան անցնել ականային դաշտերի միջով կամ կողքից: Ականափակոցներ կարող են դրվել վոչ միայն իր, այլև հակառակորդի ծովեզերքին: Վերջին գեպքում աշխատանքը կատարվում է գաղտնագողի, զիշեր ժամանակ, մառախուղի մեջ և այլն:

ՆԱՎԱՏՈՐՄԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ.

Նախընթացից մենք գիտենք, Վոր ռազմական նավատորմը հզոր և բարդ տեխնիկական կազմակերպություն է: Նրա կառավարման, ռազմա-ծովային ծառայություն կատարելու համար հարկավոր են տեխնիկական հատուկ գիտելիքներ ունեցող մարդիկ:

Ամենաբարդ մեխանիզմ ունեցող ժամանակակից նավերն իրենց սպասարկման համար հարյուրավոր մասնագետներ են պահանջում: Այդ մասնագետների նախապատրաստման համար Կարմիր բանակը համապատասխան դպրոցներ ունի:

Կարմիր բանակի յուրաքանչյուր նորակոչիկ նախքան մասնագետների դպրոցներ մտնելը չերեքամիս ծառայում է վարժողներում (եկիպաժ) - ծովային զորանոցներում, վորտեղ ծանոթանում է զինվորական ծառայության և կարգապահության հիմունքներին, ռազմական կարգին, հրացանին և ռազմա-ծովային կանոնադրություններին: Սուսնց

այդ ամենը գիտենալու չի կարող լավ ծովատագմիկ լինել, վորը պետք է պատրաստ լինի թընամու գեմնակ ցամաքի վրա գործելու: Անգըրագետ ծովառաջմիկը վարժողներում վերացնում է իր անդրադիտությունը, վորպեսզի հնարավորություն ունենա հաջող յուրացնելու հատուկ գիտելիքները, վոր նրանց ավանդում են ուսուցման հետագա աստիճանում՝ վոչ հրամկադմի մասնագետների դպրոցներում:

Յերիտասարդ ծովայինները վարժողից բաժանվում են մասնագետների դպրոցներին, վորտեղ և ծովային մասնագիտություն են ստանում: Մերենագիտական դպրոցում նավային շարժիչների ու կաթսաների շարքային մասնագետներ, ինչպես և փականագործներ են պատրաստվում: Հրետանական դպրոցը շարքային հրետավորներ է պատրաստում: Նշեկտրո-ականային դպրոցից յեխում են երեկտրագետներ, մոնտյորներ, ուժա-մեքենայի մասնագետներ, լուսավորության գործիչներ ու թեկեր սարքողներ, նույնպես և ականագործներ՝ ականի մասնագետներ: Այդ դպրոցի ռադիո-հեռագրային բաժանմունքը ռադիո-հեռադրող մասնագետներ է տալիս: Հրասուզական դպրոցը տալիս է Հրասուզականներ, նավի ստորջրյա մասերի նորոգության, ընդջրյա առարկաներ հետախուզող մասնագետներ, և այլն: Ընդ-

ջրյա լողի դպրոցը պատրաստում և սուզանավերի անձնակազմի կազմը: Ահալաբերների ու նշանարարների դպրոցից յեկնում են դեկավորներ՝ դեկի գործիքներն սպասարկող մասնագետներ և նշանարարներ՝ լապտերներով, դրոշակներով և այլ հարմարանքներով նշաններ տալու մասնագետներ, վոր անհրաժեշտ է նավերի միջև կապ ապահովելու համար: Նավերի դիվաններում աշխատելու համար հարկավոր են գրագիրներ, իսկ նավային բարդ տնտեսությունը կարգին պահելու համար՝ մասնագետ հոգողներ (տնտեսներ): Այդ մասնագետներին պատրաստողը գրագիրների յեվ հոգողների դպրոցն է:

Դպրոցներին կից արհեստանոցներ կան, վորտեղ ստացված գիտելիքները գործնականորեն ամրացվում են: Ամառները պարապմունքները լինում են նավերի վրա, լողալու ժամանակ, վորտեղ աշակերտները ծանոթանում են նույնպես ծովային ծառայության: Հիշյալ դպրոցներում վոչ միայն մասնագիտական, այլ և քաղաքական, ինչպես նաև միջանի հանրակրթական առարկաներ՝ ռուսաց լեզու, մաթեմատիկա և աշխարհագրություն են անցնում:

Դպրոցների ուսուցման ժամանակամիջոցը մի տարի չէ, փորձառական լողն ել հաշված: Աշակերտներից ավելի ընդունակներն ու հաջողակ-

ներն այդ ժամկետը լրանալուց հետո փոխադրվում են համապատասխան դպրոցների ավագների փոխերը, վորտեղից արդեն կրտսեր հրամակագմի մասնագետ ավագներն են դուրս գալիս:

Մասնագիտական դպրոցներն ավարտած ծովառազմիկները բաշխվում են նավերին, վորտեղ մոտ յերեք տարի ծովային ծառայություն են տանում: Շարքային ծովառազմիկի ծառայության ընդհանուր ժամանակամիջոցը 4 տարի չէ:

Վորպեսդի շարքային ծովառազմիկներից լավ գրագետները հնարավորություն ունենան կարմիր հրամանատար դառնալու, նրանց համար կազմակերպվում են քարծրացրած տիպի յերեկոյան դպրոցներ, վորտեղ նրանք ուսուցման յերկու տարվա ընթացքում ստանում են հանրակրթական գիտելիքներ, վոր նրանց հնարավորություն են տալիս Կարմիր նավատորմի հրամանատարական կազմի դպրոցները մտնելու: Նավատորմի հրամակագմի դպրոցների ունկնդիրների պատրաստման դերը կատարում են նաև Ռազմա-ծովային դպրոցի ընդհանուր դասընթացները, վորտեղ ընդունվում են 15—17 տարեկան կոմյերիտականներ և ծովառազմիկների յերեխաներ: Ուսուցման ժամանակամիջոցը յերեք տարի չէ: Դպրոցում անցնում են հանրակրթական առարկաներ, ինչպես և ռազմա-ծովային ծառա-

լուծյան հիմունքները (ամառային նավագնացութեան ժամանակ)։

Կարմիր նավատորմի հրամանատարական կազմը պատրաստվում է հատուկ դպրոցներում։ Ռազմա-ծովային Դպրոցը պատրաստում է շարքային հրամանատարներ, պահապետներ։ Ուսման ժամանակամիջոցը չերեքամյա չէ։ Ռազմա-ծովային Ծարտարագիտական (ինժեներական) Դրպրոցը տալիս է շարժիչների, նավակառուցման մասնագետ-ճարտարագետներ (ինժեներներ)։ Ուսուցման ժամանակամիջոցը մոտ չորս տարի չէ։ Ռազմա-Ծովային Զրազրական Դպրոցը պատրաստում է ջրագիրներ՝ ծովերը հետախուզող, ամենակարճ և ամենից ավելի հարմար ու անվտանգ ծովային ճանապարհներ ուսումնասիրող, վտանգները հետաքննող մասնագետներ և այլն։ Ուսուցման ժամանակամիջոցը չերեք տարի չէ։

Ռազմա-Ծովային Ծեմալանը Կարմիր նավատորմի հրամանատարական կազմին հնարավորութիւն է տալիս մասնագիտական բարձրագույն կրթութիւն ստանալու։

Կարմիր նավատորմի քաղաքական կազմը պատրաստվում է Ռազմա-Ծովային Բաղաքական Դպրոցում։

Դպրոցների և ճեմարանի ունկնդիրներն ամառն անց են կացնում նավագնացութեամբ։

Անձնական կազմի պատրաստութիւնը Կարմիր նավատորմի համար հսկայական նշանակութիւն ունի։ Մարտի արդիւնքը վոյ թե մեռած մեխանիզմներից ու հրանոթներից, այլ նրանց կառավարող մարդկանցից է կախված։ «Վոյ թե նավերը, այլ նրանց վրա գտնվող մարդիկ են կրավում, Վոյ թե թնդանոթներն են կրակում, այլ նրանցով մարդիկ են կրակում»։

*

Խորհրդային իշխանութեան ամբողջ ջանքն աչն բանին է ուղղված, վոր Կարմիր նավատորմը լցված լինի ընտիր, գլխավորապես բանվորական անձնական կազմով, վորը պարզ հասկանար իր դասակարգային շահերը, կարողանար թշնամուն հակադրել իր պրոլետարական միաձուլութիւնը, կազմակերպվածութիւնը, գիտակցականութիւնը և կորովը։ Նավատորմն ընտրովի պրոլետարական չերիտասարդութիւնով և հատկապես բանվոր չերիտասարդութեան առաջամարտիկ կոմերիտականներով անընդհատ լրացնելը լավագույն կերպով լուծում է այդ խնդիրը և ապահովում է հզոր, մարտունակ Կարմիր նավատորմ ստեղծելու գործը։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԿԱՐՄԻՐ ՆԱՎԱՏՈՐՄՈՒՄ.

Կարմիր-տորմիդայինների քաղաքական զարգացման և նրանցից բանվորա-գյուղացիական պետության առաջ դրված խնդիրները հասկացող և նրա պաշտպանության ու բոլոր չեղերների բանվոր դասակարգի գործի համար կուրծքը դեմ տալու պատրաստ զիտակից քաղաքացի-մարտիկներ կրթելու համար Կարմիր նավատորմում կոմունիստական կուսակցության ղեկավարությունը քաղաքական և լուսավորչական մեծ աշխատանք է կատարվում:

Կարմիր նավատորմում քաղաքական աշխատանքի պարտադիր և փոշ պարտադիր ճյուղեր գոյություն ունեն:

Կարմիր նավատորմի պարտադիր քաղաշխատանքի գլխավոր տեսակներից մեկը այսպես կոչված «քաղզբաղմունքներն» են:

Քաղզբաղմունքներն իրենց բնույթով բաժանվում են քաղժամերի և առժամերի:

Քաղժամերին լուսաբանվում են զուտ քաղաքական հարցեր՝ Խորհրդային իշխանություն ելությունն ու խնդիրները, բանվորա-գյուղացիական պետության կառուցվածքը, Կարմիր բանակի և նավատորմի պատմությունը, քաղաքացիական կռիվի պատմությունը, միջազգային հեղափոխական շարժումը, կապիտալիստական կարևորագույն չեղերների և, առաջին հերթին, մեր հարևանների տնտեսական և քաղաքական կացությունը. պատկերացում է տրվում մեր դաշըրջանի իմպերիալիստական բնույթի մասին, քննվում են Կարմիր նավատորմի շինարարություն հարցերը, նրա հերթական խնդիրները, նրա պատմությունը, ուրիշ չեղերների նավատորմերի կացությունը և այլն:

Քաղզբաղմունքների միջոցով տրվում են նույնպես անհրաժեշտ տեղեկություններ մայրենի լեզվի, մաթեմատիկայի և աշխարհագրության բնագավառից և անգրագիտության ու լեզուի գրագիտության վերացումն է իրականացվում, ըստփորում անգրագիտությունը վերացվում է նաև նորակոչիկների վարժուցանումը գտնված միջոցին, մինչև մասնագետների դպրոցներին բաշխվելը:

Առժամերի նպատակն է Կարմիր նավատորմի ծովամարտիկներին տարրական տեղեկություններ տալ մարմնի հոգատարության մասին և

ներանց մեջ առողջապահական ունակութիւններ կրթել:

Քաղաքադմուռները տարվում են խստորոշված որերին և ժամերին հատկապես դրա համար դատված ղեկավարներին՝ վաշտային քաղղեկներին ձեռքով:

Ամենից ավելի գիտակից կարմիր-տորմիղայիններին միջից քաղղեկներին ոգնական են տրվում քաղապագներ (խմբավարներ), յուրաքանչյուր վաշտին 3—5 հոգի: Բացի այդ, կարմիր-տորմիղայինների հետ քաղաքադմուռներ ունենալու համար գործի չեն կանչվում նաև հրամանատարական և բժշկական կազմերը:

Կարմիր նավատորմում կան յերեք աստիճանի կոմիտեիտական և կուսակցական քաղաքական ղարոցներ:

Այդ դպրոցների աշխատանքի գլխավոր բովանդակութունը ԽՍՀՄ հեղափոխական շարժման պատմության ուսումնասիրութիւնը և կուսակցական ու խորհրդային շինարարության հարցերի խորագննին մշակումն է:

Այդ դպրոցները հաճախելը պարտադիր է միայն կոմմունիստների և կոմյերիտականների համար, բայց մուտքը լայն բաց է նաև բոլոր անկուսակցական կարմիր-տորմիղայինների առաջ, Կարմիր տորմիղի գանադանատիպ դպրոցների թիվը յերեք հարյուրի չէ հասնում:

Պարտադիր քաղաշխատանքներից զատ, վոր պաշտոնական ժամերին և կատարվում, Կարմիր նավատորմում պաշտոնից դուրս (կամ, այլ կերպ ասած՝ արտադպրոցական) մեծ քաղաքական աշխատանք է կատարվում: Այդ աշխատանքին մասնակցութուն ունենալը պարտադիր չէ ծովամարտիկների համար: Այդ ամբողջ աշխատանքը կազմակերպվում է աչնպես, վոր շահագրգռե, դեպի ինքը ձգե կարմիր-տորմիղայիններին, վորոնք դրանով վարժվում են խելացի հանգստի և գիտակից քաղաքացուն արժանավայել ժամանցի:

Արտապաշտոն քաղաքական աշխատանքն իր ձևերով բաժանվում է նախնական և մասնայական աշխատանքի:

Արտադպրոցա-կրթական նախնական աշխատանքը գլխավորապես նավերի վրա և զորամասերում է կատարվում: Ավելի գործոն կարմիր-տորմիղայիններն իրենց հակումների ու հետաքրքրության համեմատ ինքնագործ խմբակներ (կամ միջուկներ) են կազմում: Կան նկարիչներ, յերաժիշտների, յերգիչների, ֆիզկուլտուրականների, ընթերցասերների, շախմատիստների, ռադիո-սիրողների, պատի ու ընդհանուր-տորմիղային թերթերի թղթակիցների, անաստվածների, դրքի բարեկամների, ինչպես նաև առանձին հարցերի՝ հարկային, արտաքին քաղաքականության, տար-

բեր յերկրների կացութեան ուսումնասիրութեան խմբակներ և այլն:

Այդպիսի չուրաքանչուր խմբակի անդամների թիվը 3-ից մինչև 20 է լինում:

Այդ ամբողջ ակտիվը խմբվում է նալի կամ գործամասի լենինյան անկյան շուրջը, վորի համար նալի վրա հատուկ տեղ է հատկացվում: Լենինյան անկյունն ամառն իր գործունեությունը սովորաբար բացոթյա յե ծավալում՝ վերին տախտակամածի վրա, իսկ ձմեռը՝ գորախմբին հատկացված շենքերի մեջ—իր իսկ լենինյան անկյան շենքում:

Գրեթե բոլոր նալերի վրա և գործամասերում գոյություն ունեն գրադարան-ընթերցարանները, վոր սովորաբար լենինյան անկյուններին կից են լինում, կարմիր-տորմիդալիններին տրամադրում են գրքեր, որաթերթեր և ամսագրեր: Կարմիր նավատորմը 150-ից ավելի անկյուն և 215 գրադարան ունի:

Ակտիվիստների հիշյալ խմբակները վոչ միայն իրենց շրջանում են աշխատանք կատարում, այլև հանդես են գալիս ամբողջ գորախմբի առաջ, կազմակերպելով փոքրիկ ներկայացումներ, յերաժշտական յեվ իմբական յեղույթներ, հարց ու պատասխանի ժամեր ու յերեկոներ, քարձրածայն ընթերցումներ:

Մասնաշական կրթական աշխատանքը սովորաբար կատարվում է ռազմա-ծովային ակումբներում և կայանում է նրանում, վոր կազմակերպվում են գիտական, քաղաքական և ռազմա-ծովային թեմայով հանրամատչելի դասախոսություններ, քանավոր ու լուսեղեն (световые) թերթեր, կինո-սեանսներ, ներկայացումներ, համերգներ, սպորտի յերեկոներ, ամենատեսակ ցուցահանդեսներ, շախմատի յեվ այլ տեսակի իմբախաղեր և այլն: Կարմիր նավատորմի ակումբների թիվը 22 է:

Ակումբներին կից կազմակերպվում են զանազան տեսակի իմբակներ՝ դրամատիկական, հանրակրթական, ռազմա-ծովային, գեղարվեստական, շախմատի, քաղաքական և այլն: Խմբակներն ամենագործոն մասնակցություն ունեն ակումբների վողջ աշխատանքի մեջ: Կարմիր նավատորմում յեղած խմբակների թիվը յերեքհարյուրից ավելի յե:

Նավատորմի ամբողջ արտապաշտոն քաղաքական աշխատանքի կազմակերպութեան համար կան՝ ակմբապետեր, իմբակների ղեկավարներ, գրադարանապետեր, լենինյան անկյունների վարիչներ յեվ այլն:

Կարմիր նավատորմի գրեթե բոլոր նալերի ու գործամասերի մեջ կան կոմմունիստական կուսա-

կցության բջիջներ, վորոնք զբաղվում են իրենց անդամներին հեղափոխական կոմմունիստական վոգով դաստիարակելով: Կուսակցական բջիջները Կարմիր նավատորմի կազմակերպիչ հիմնական միջուկն են: Նրանք են ուղղություն տալիս ամբողջ կյանքին ու շինարարությանը: Բջիջներին կից կոմյերիտականներից կազմակերպվում են Համ. Կ. Կ. (ք) ոժանդակող կոմերիտական խմբակներ: Կոմբջիջները և ոժանդակող խմբակները հատկապես գործոն մասնակցում են Կարմիր նավատորմում տարվող քաղաքական ամբողջ աշխատանքին և նրա վոգի ներշնչողները, ղեկավարները և կազմակերպիչներն են:

Գրեթե բոլոր նավերի բջիջներն ու ոժանդակող կոմերիտական խմբակները պատի թերթեր են հրատարակում, վորոնք սովորաբար ամիսը չերկու անգամ են լույս տեսնում: Պատերի թերթերին լայնորեն մասնակցելու չեն զբաղվում անկուսակցական ծովամարտիկները: Հարկավոր է նույնպես հիշատակել Կարմիր նավատորմում հրատարակվող կենդանի լրագրերը, վորոնց ծրագրերը կազմում ու կատարում են իրենք ծովամարտիկները:

Կարմիր նավատորմում չերկու որսթերթ են լույս տեսնում՝ «Красный Балтийский Флот» (Հե-նինգրադ, Ծովակալություն) և «Красный Черно-

море» (Սևաստապոլ, Լենինի փողոց): Ծովա-մարտիկներն ամենագործոն մասնակցություն ունեն իրենց թերթերին: Ներկայումս նավա-տորմն այդ թերթերին աշխատակցող 500-ից ավելի թղթակիցներ (ծովթղթակից) ունի: Ուստի և Կարմանալի չե, վոր թերթերի և Կարմիր-տոր-միդային մասսայի միջև ամենաաերտ կապ է հաստատվել: Կարմիր-տորմիդային թերթերը Կարմիր նավատորմի շինարարությունը, կյանքն ու կենցաղը, նրա բոլոր ուրախություններն ու վշտերն արտացոլող իսկական հայելին են:

Աշխատանքի այն տեսակներից զատ, վորոնց մասին խոսվեց վերևը, նավերն ու զորա-մասերը կազմակերպում են նաև զորախմբերի ընդհանուր ժողովներ: Ընդհանուր ժողովներում լսվում են զորախմբերի՝ բանվորական ու զյուզա-ցիական պատգամավորների Խորհուրդների մեջ ունեցած ներկայացուցիչների զեկուցումները, ընտրվում են Խորհուրդների պատգամավորները, քննվում են ԽՍՀՄ ներքին ու միջազգային դրու-թյան հարցերը, լուծվում են զորախմբի կոոպե-րացման հարցերը, զանազան ինքնագործ կազ-մակերպությունների կազմակերպման և աշխա-տանքի հարցերը, լսվում են նավերի հրամանա-տարության տեղեկագրությունները և այլն:

Ամբողջ քաղաքական, լուսավորչական և կու-

սակցական աշխատանքը ղեկավարելու համար
Կարմիր նավատորմի նավերի ու զորամասերի
համար նշանակվում են զինվորական կոմիտասա-
րներ, վորոնց անմիջականորեն չենթարկված և
նավի կամ զորամասի ամբողջ քաղաքական տպ-
ււթաբար։

Բաց քաղաշխատանքի ղեկավարութիւնից և
նրա համար պատասխանատու լինելուց զատ,
զինվորական կոմիտասարները, ինչպես և հրամա-
նատարները, գիտում և պատասխանատու չեն
կարմիր-տորմիդայինների ուսուցման ու մարտա-
կան պատրաստութիւնի բոլոր կողմերի, զբաղ-
մունքների կանոնավոր ընթացքի համար։

Ահա թե ինչու կոմիտասարների պաշտոնների
համար ընդհանրապես նշանակվում են կոմմու-
նիստներից առավելապես կայուններն ու տո-
կունները, վորոնք դործնական աշխատանքի բա-
վականաչափ փորձ ունեն։

Կապիտալիստական յերկրների զինված ուժերը
հիմնվում են զինվորականների կողմից կալվա-
ծատերերի ու կապիտալիստների վորդիններից
յեւած իրենց պետերին ստրկորեն հպատակվելու
վրա, զինվորների ու նավատորմների տգիտու-
թիւն, ծեծկվածութիւն ու խավարամտութիւն
վրա։ Կարմիր բանակն ու Կարմիր նավատորմն,
իբրև իրենց իսկ աշխատավորների զինված ուժ,

ընդհակառակը, խորապես շահագրգռված են,
վորպեսզի զինվորական ծառայութիւն կանչված
բանվորները ու գյուղացիների քաղաքական ու
քաղաքակրթական մակարդակը բարձրացվի։ Կար-
միր բանակն ու նավատորմը ռազմական ու բա-
ղաքական մի դպրոց են, վոր վոչ միայն մարտիկ-
ներ են պատրաստում, այլև գիտակից քաղաքա-
ցիներ, վորոնք ընդունակ են ամենախեղճագոյն
մասնակցութիւն ունենալու բանվորների ու
գյուղացիների՝ աշխարհում առաջինը հանդիսա-
ցող՝ պետութիւն շինարարութիւն մեջ։

Կարմիր բանակն ու Կարմիր նավատորմը հաղ-
թահարել և հաղթահարում են իրենց առաջա-
դրված խնդիրները միմիայն այն պատճառով,
վոր կոմմունիստական կուսակցութիւն կողմից
նրանց մեջ տարվող աշխատանքը կայուն ու
գիտակից մարտիկներ և դատարարելի, վորոնք
աշխատավորների թշնամիների դեմ մղած մար-
տերում քաջութիւն հրաշքներ են գործել։

Ուստի և քաղաքական-լուսավորչական աշխա-
տանքի ծավալումը Կարմիր նավատորմի առաջ
դրված կարևորագույն խնդիրներից մեկն է։ Նրա
հետագա ամրացումն ու զարգացումը ԽՍՀՄ
բանվորների ու գյուղացիների խաղաղ աշխա-
տանքի անվտանգութիւն լավագույն գրավա-
կանն է։

սակցական աշխատանքը ղեկավարելու համար
Կարմիր նավատորմի նավերի ու զորամասերի
համար նշանակվում են զինվորական կոմիսսար-
ներ, վորոնց անմիջականորեն չենթարկված և
նավի կամ զորամասի ամբողջ քաղաքական ապ-
պարատը:

Բայց քաղաշխատանքի ղեկավարութունից և
նրա համար պատասխանատու լինելուց զատ,
զինվորական կոմիսսարները, ինչպես և հրամա-
նատարները, ղիտում և պատասխանատու չեն
կարմիր-տորմի ղալինների ուսուցման ու մարտա-
կան պատրաստության բոլոր կողմերի, զբաղ-
մունքների կանոնավոր ընթացքի համար:

Ահա թե ինչու կոմիսսարների պաշտոնների
համար ընդհանրապես նշանակվում են կոմմու-
նիստներից առավելապես կայուններն ու տո-
կունները, վորոնք դործնական աշխատանքի բա-
վականաչափ փորձ ունեն:

Կապիտալիստական չերկրների զինված ուժերը
հիմնվում են զինվորականների կողմից կալվա-
ծատերերի ու կապիտալիստների վորդիններից
չելած իրենց պետերին սորկորեն հալատակվելու
վրա, զինվորների ու նավաստիների ագիտու-
թյան, ծեծկվածության ու խավարամտության
վրա: Կարմիր բանակն ու Կարմիր նավատորմն,
իրեն իրենց իսկ աշխատավորների զինված ուժ,

ընդհակառակը, խորապես շահագրգռված են,
վորպեսզի զինվորական ծառայության կանչված
բանվորներին ու գլուղացիներին քաղաքական ու
քաղաքակրթական մակարդակը բարձրացվի: Կար-
միր բանակն ու նավատորմը ռադմական ու բա-
ղաքական մի դպրոց են, վոր վոչ միայն մարտիկ-
ներ են պատրաստում, այլև գիտակից քաղաքա-
ցիներ, վորոնք ընդունակ են ամենայնոանդուն
մասնակցութուն ունենալու բանվորների ու
գլուղացիների՝ աշխարհում առաջինը հանդիսա-
ցող՝ պետության շինարարության մեջ:

Կարմիր բանակն ու Կարմիր նավատորմը հաղ-
թահարել և հաղթահարում են իրենց առաջա-
դրված խնդիրները միմիայն այն պատճառով,
վոր կոմմունիստական կուսակցության կողմից
նրանց մեջ տարվող աշխատանքը կայուն ու
գիտակից մարտիկներ և դաստիարակել, վորոնք
աշխատավորների թշնամիների դեմ մղած մար-
տերում քաջության հրաշքներ են գործել:

Ուստի և քաղաքական-լուսավորչական աշխա-
տանքի ծավալումը Կարմիր նավատորմի առաջ
դրված կարևորագույն խնդիրներից մեկն է: Նրա
հետագա ամրացումն ու զարգացումը ԽՍՀՄ
բանվորների ու գլուղացիների խաղաղ աշխա-
տանքի անվտանգության լավագույն գրավա-
կանն է:

ՆԱՎԱՏՈՐՄԸ ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԵՋ.

Նավատորմն իր տեխնիկական կազմակերպու-
թյան բարդության շնորհիվ բուրժուական պե-
տությունների մեջ ել լրացվում է գլխավորա-
պես բանվոր լեռնատարողութունից, վոր արդեն
տեխնիկական հմտություններ ունի և ավելի
մեծ ճարտարություն և ուշիմություն, քան գյու-
ղացի լեռնատարողութունը: Հենց միայն ծովա-
մարտիկների այդ պրոլետարական կազմ ունենա-
լու փաստը նավատորմին պատվավոր տեղ է
ապահովում հեղափոխական շարժման մեջ:

Սակայն նավատորմն ինքնին ծովամարտիկնե-
րին հեղափոխական վոգով է կրթում: Չէ՞ վոր
ամեն մի նավ այլ բան չէ, քան հսկայական լո-
ղացող մի ֆաբրիկա՝ հարյուրավոր մեխանիզմ-
ներիով, ամենաբարդ գործիքներով, մեքենանե-
րով ու պարագաներով: Իսկ կապիտալիստական
մեքենային խոշոր արտադրության գործարանա-
լին մթնոլորտում կատարած աշխատանքը հեղա-

փոխական վոգի չէ ծնում. այդ ալժամ մեզանում,
խորհրդային լեռնորում, լեռնար բացատրելու կա-
րիք չկա:

Նավը մշտապես պայքարի մեջ է ծովի զորա-
վոր տարերքի հետ: Նրա զորախումբն այդ տա-
րերքն իրեն հնազանդեցնելու համար պիտի աչն-
պես կոփե իր կամքը, իր մեջ աչնպիսի համա-
ռություն և հաստատակամություն մշակե, վոր
նավը շրջապատող բազմաթիվ վտանգների ըսպե-
լին չզիտթվի, չլքվի, ամուր կանգնի իր պահա-
տեղում:

Մի ծովամարտիկի սխալը կորուստ է սպառ-
նում ամբողջ նավին և կարող է նրա ամբողջ
զորախմբի կյանքն արժենալ: Նավի վրա մեկը
ամենքի և ամենքը մեկի համար պետք է լինեն:
Կամքը, լեռնադը, իր նպատակին հասնելու հա-
մառությունը, համերաշխության, միաձուլության
և ընկերության զգացմունքներն ամենից ավելի
շատ ծովային դժվարին ծառայության պայման-
ներում են կոփվում:

Ռազմանավերի զորախմբերը լինում են ար-
տասահմանում, հնարավորություն են ունենում
ուրիշ պետություններում գոյություն ունեցող
կարգերը մոտիկից դետելու: Ուստի և իրենց ու-
րտար կարգերի համեմատությունից նրանց աշ-
քին ավելի շուտ կզարնեն իրենց հայրենիքի քա-

դաքական կառուցվածքի առավելութուններն ու
թերութունները: Այսպիսով՝ ուրիշ չերկրներ
այցելելը զգալիորեն ընդլայնում է ծովամարտիկ-
ների աշխարհայացքը և բարձրացնում նրանց
ընդհանուր գիտակցականութունն ու զարգա-
ցումը:

Իսկ բոլոր կապիտալիստական պետութուննե-
րի ռազմական նավատորմերում սահմանած դա-
ժան, իսկական տաժանակիր կարգապահութու-
նը, վոր զազանային խստությամբ ճզմում է նա-
վաստիների զգացմունքների և մտքերի ամեն մի
ազատ արտահայտություն, նրանց մեջ գայլուշ-
թի ու ըմբոստացման գորավոր վոգի չե հարու-
ցանում իրենց ամարդի հարստահարիչների դեմ:

Ահա թե ինչու ռազմական նավատորմը միշտ
գտնվել և գտնվում է հեղափոխական շարժման
առաջապահում:

Յեվ ցարական Ռուսաստանում նավատորմի
հեղափոխական շարժումը միշտ ամենասերտ կապ
է ունեցել անբողջ չերկրի հեղափոխական շարժ-
ման հետ:

Արդեն 100 տարի առաջ, դեկաբրիստների
1825 թվ. ապստամբության ժամանակ, նրանց
շարքերում առանձին հեղափոխական-ծովամար-
տիկներ կային:

Յերբ անցյալ դարի չերկրորդ կեսին ճնարող-

ներկներին շարժումը զարգացավ, մենք նրանց
թվում արդեն տասնյակներով հեղափոխական-
նավաստիներ ենք հաշվում:

Անցյալ դարի վերջերին, Ռուսաստանում կա-
պիտալիզմի աճման ու զարգացման հետ մեկտեղ
աճում ու զարգանում էր կապիտալիզմի անխու-
սափելի ուղեկիցը, նրա գերեզմանափոր բան-
վոր դասակարգը: Իսկ պրոլետարիատի աճումն
առաջ էր բերում նրա գիտակցականության,
կազմակերպվածության աճումը, պրոլետարական
հեղափոխական շարժման աճումը:

Յեվ Փարբիկա-գործարանային բանվորների
հեղափոխական շարժման աճման հետ համաքալ
լայնանում ու զարգանում էր ցարական նավա-
տորմի հեղափոխական շարժումը:

Տվյալներ են պահպանվել, վորոնք խոսում են
այն մասին, թե դեռևս մեր դարի առաջին տա-
րիներին ռազմա-ծովային հեղափոխական խմբակ-
ներ, կազմակերպություններ, ժողովներ են չեղել:

Յեվ չերբ ցարիզմի՝ Յապոնիայի դեմ մղած
անհաջող պատերազմից հետո Ռուսաստանում
հեղափոխական շարժումը մասնաշաղկանացավ և
տարածվեց ամբողջ չերկրովը մեկ, ռազմական
նավատորմի մեջ էլ շարժման բուռն աճում էր
կատարվում:

Ֆարական նավատորմի ծովամարտիկները 1905

Թվականի հեղափոխական շարժման պատմութեան մեջ փառավոր եջեր գրեցին:

Արդեն 1904 թ. վերջերին Սև-ծովյան նավատորմում կազմակերպեց նավաստիների կենտրոնական Կոմիտե, վորի մեջ մտնում էին բոլոր նավերի հեղափոխական կազմակերպութիւնները: Այդ Կոմիտեի գաղտնի նիստերում ընդունված բանաձևերին հարկուրովոր ծովամարտիկներ էին միանում:

1905 թվականի սկզբին հեղափոխական միջոցառումները ծայրագուն լարման հասաւ: Ապստամբութիւնն որ-ավուր հասունանում եր:

Ապստամբութիւնը բռնկեց 1905 թ. հունիսի 27-ին պատահական մի առիթով (զորախմբի ճաշի մեջ վորդնած միա լինելուց) Սև-ծովյան նավատորմի ամենահզոր զրահակրի՝ «Իշխան Պատյոմկին Տավրիշեսկու» վրա:

«Պատյոմկինը» տասնմեկ որ հեղափոխականների ձեռքին եր գտնվում: Նա հեղափոխութեան կարմիր դրոշով հաժանավում եր Սև ծովի վրա: Նրա դեմ ուղարկված նավախումբը սիրտ չեր անում մարտի բռնվել հետը: Դեռ ավելին, նավախմբի խոշոր նավերից մեկը՝ «Գեորգի Պաբեդանոսեցը» նրա կողմն անցավ:

Սակայն ածխի և կենսամթերքի պաշարներն սպառվեցին: Չհաջողվեց նոր պաշար ստանալ:

Սև-ծովյան նավատորմի մնացած նավերը «Պատյոմկինին» նեցուկ չեղան: «Գեորգի Պաբեդանոսեցը» նրան դավաճանեց: Յեւ վոր ամենագլխավորն ե, մեր կուսակցութիւնը չկարողացավ շարժումն ամբողջութեամբ իր ձեռքն առնել, նրան ինքնավստահութիւն, հաստատամտութիւն տալ, նրան պարզորոշ հեղափոխական նպատակներ առաջադրել:

Յեւ չերը ընկ. Ռակովսկին, իբրեւ մեր կուսակցութեան ներկայացուցիչ, չեկավ ուումինական Կոնստանցա նավահանգիստը հասած նավը, տեսավ, վոր այնտեղ տիրում ե հուսալքութիւն և անվստահութիւն դեպի իրենց ուժերը:

Ծովամարտիկներն ստիպված չեղան թողնել հեղափոխական զրահանավը և Ռումինիայում արգելափակել այն:

«Պատյոմկինի» տասնմեկորչա ապստամբութիւնը ցնցեց ամբողջ աշխարհը: «Կայսերական» նավատորմի նավի կարմիր դրոշակը պայթած ումբի ազդեցութիւն գործեց:

«Պատյոմկինի» ապստամբութիւնը Ռուսաստանի հեղափոխական շարժմանը հզոր զարկ տվեց: Այդ մասսայական առաջին ապստամբութիւնն եր ցարիզմի դեմ: Յեւ այդ ե նրա պատմական մեծ նշանակութիւնը:

Յերբ նույն 1905 թ. նոյեմբերին Սևաստոպոլ-

լում կրկին ծովամարտիկները ապստամբութուն սկսվեց, նրան գլուխ կանգնեց լեյտենանտ Շմիդտը, Վոր «Աչակով» հաժանավից ազդանշան տվեց՝ «Յեա եմ Սև-ծովյան նավատորմի հրամանատուն»:

«Աչակովին» միացան «Դնեստրը», «Ուրալեցը» և միքանի ուրիշ նավեր: Սակայն նավերի մեծամասնությունը չոգնեց ապստամբությանը: Նրանցից և Սևաստոպոլի բերդի ծովափնյա մարտկոցներից հեղափոխական նավերի վրա կրակ բացվեց: «Աչակովն» այլովեց: Ականակրի վրա անցած Շմիդտը կալանավորվեց: 1600-ից ավելի ապստամբած ծովամարտիկներ անձնատուր չեղան:

Ապստամբությունը դաժանորեն ճնշվեց: Շմիդտը և իր մերձավորագույն համախոհները գնդակահարվեցին: Տասնյակ հեղափոխական-ծովամարտիկներ բազմապես բանտարկվեցան, տաժանակիր աշխատանքների և Սիբիրի կորստաբեր վայրերն աքսորվելու դատապարտվեցին:

Ցարիզմը պակաս դաժանությամբ հաշիվ չտեսավ Բալթիական նավատորմի ապստամբությունների հետ՝ Կրոնշտադտում (1906 թ. ոգոստոսի 2-ին), Սվեաբորգում (1906 թ. ոգոստոսի 31-ին) և «Պամյատ Ազովա» հաժանավի վրա (1906 թ. ոգոստոսի 1-ին):

Ռուսական առաջին հեղափոխության ջախջախումը նավատորմում ևս շարժման ժամանակա-

վոր դադար առաջ բերեց: Բայց արդեն 1909 թվականին ցարական նավատորմում սկսում են հեղափոխական խմբակներ առաջ գալ:

«Ցեսարևիչի», «Սլավաչի», «Պավել I-ի» և «Բյուրիկի» ծովամարտիկների մի ամբողջ շարք դատապարտություններով հեղափոխական նավատիկների նոր տասնյակներ քշվեցին տաժանակիր աշխատանքների և կալանավորական վաշտերը: Այդ ժամանակամիջոցում շարժումն արդեն տարերային չէր, այլ մեր բալշևիկական կուսակցություններ ղեկավարում այն:

1906-ից մինչև 1910 թ. կարճ ժամկետում նավատորմի հեղափոխական շարժմանը մասնակցեցին 4500 նավաստի:

Այդ նույն ժամանակամիջոցում մահվան դատապարտվեցին 149 մարդ, տաժանակիր աշխատանքների քշվեցին 960 մարդ, կալանավորական վաշտերը՝ 1744 հոգի: Բերդարգելվեցին 90-ը, կարգապահական դոմարտակների հանձնվեցին 876 մարդ, բանտարկվեցին 356: Ձանազան ուրիշ պատիժներ կրեցին 229 մարդ: Չորս տարվա կարճ ժամանակաշրջանում նավատորմն աչալիսի մեծ զոհերով եր հատուցում ցարիզմի դեմ մղած հեղափոխական պայքարին մասնակցելու համար:

Համաշխարհային պատերազմի ամենաչեռուն պահուն, 1915 թ. ամառը ապստամբություն

ծագեց Բալթիական նավատորմի «Գանգուտ»
գծանավի վրա:

Բերդն ու տաժանակիր աշխատանքները չեղան
ապստամբների բաժինը...

1916 թվականին բալլևիկական կազմակեր-
պություն հայտնաբերվեց Բալթիական նավատոր-
մի «Յեսարևիչ», «Պետրոպավլովսկ», «Պալտա-
վա», «Գանգուտ», «Ռասսիա», «Պավել I»,
«Ալեքսանդր II», «Վորիվ» և միջանի ուրիշ նա-
վերի վրա:

Նորից դատեր, նորից տաժանակիր աշխա-
տանքներ...

1917 թվականի ապստամբության ժամանակ
Կրոնշտադտի ծովամարտիկները միանգամից բալլ-
ևիկներին հետևեցին: Կրոնշտադտցիներն արգեն
ապրիլ ամսին լոգոնգ հռչակեցին՝ «Վողջ իշխա-
նությունը Խորհուրդներին», իսկ մայիսի վերջին
Կրոնշտադտի Խորհուրդն իրականացրեց այդ լո-
գոնգը, իրեն Կրոնշտադտի միակ իշխանություն
հայտարարելով:

Ծովամարտիկներն այդ մոմենտից անհաշտ
կռիվ սկսեցին համաձայնողական ժամանակավոր
կառավարության դեմ և այդ կռիվը մղում ելին
բալլևիկական դրոշի տակ:

1917 թ. հուլիսյան հայտնի որերին հեղափո-
խական ծովամարտիկները ժամանակավոր կա-

ռավարություն դեմ տարերադրորեն սկսված շարժ-
ման գլուխն ելին անցած:

Հոկտեմբերյան մեծ հեղափոխության որերին
ծովամարտիկները վճռական դեր ելին խաղում:
Կերենսկու չերկշոտ կառավարության թագստա-
րանի՝ Չմեռային պալատի վրա գրոհի գնացող
ջոկատները գլխավորապես ծովամարտիկներից
եյին կազմված: Հեղափոխական փառապանծ
«Ավրորա» հաժանավը, վոր բալլևիկական կու-
սակցության կոչով Պիտեր եր չեկել, 1917 թ.
հոկտեմբերի լույս 25-ի (ն. տ. նոյեմբերի 7-ի)
գիշերը Չմեռային պալատի վրա արշավող նա-
վաստիներին ոգնեց և իր հրանոթներով պալատը
ոմբակոծեց:

Հակահեղափոխական ժամանակավոր կառա-
վարության վիճակն անդարձ վճռված եր: Յեվ
այդ վճռի մեջ հեղափոխական ծովամարտիկները
պատվավոր դեր խաղացին:

Քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ, վոր
իշխանությունն իրենց ձեռքն առած ուսական
բանվորներն ու գյուղացիները 1918 - 1921 թ. թ.
մղում ելին գեներալների, ֆաբրիկանտների և
կալվածատերերի դեմ, ծովամարտիկներին նույն-
պես բացառիկ պատասխանատու խնդիրներ
վիճակվեցին:

Ծովամարտիկներն այն միջուկն ելին, վորից

հետագայում աճեց հզոր, անպարտելի կարմիր բանակը: Հեղափոխական նավաստիներն առաջին շարքերումն ելին կրասնովի, կալեզինի, Դուտովի, կարնիլովի, Դենիկինի, Կոլչակի, Յուդենիչի, Պետլուրայի, Վրանգելի և հակահեղափոխության ալ պարագլուխների դեմ մղած մարտերում: Քաղաքացիական կռվի բոլոր ճակատներում նավաստիների հարվածային ջոկատներ ելին կազմաված, վորոնք ահ ու սարսափ ելին տարածում թշնամիների վրա: Քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ այնքան հսկայական դեր խաղացած զրահազնացքները գլխավորապես ծովամարտիկներից ելին կազմաված:

Ամենածանր պայմաններում, թշնամու անմիջական հարվածների տակ ծովամարտիկների ուժերով ելին կազմակերպված Վոլգայի, Կամայի, Դնեպրի, Հյուս. և Արևմտ. Դվինյանների, Անգարայի և Լադոգա լճերի գետային և լճային ռազմական նավատորմիկները:

Բայթիկ ծովում անգլիական նավատորմի, Ադրով և Սև ծովերում ռուսական սպիտակ գվարդիականների նավատորմի դեմ մղած պայքարը, Կասպից ծովում հակառակորդի նավատորմի ջախջախումն ու գերի վերցնելը — այս խնդիրների ամբողջ ծանրությունը նույնպես հեղափոխական ծովամարտիկների ուսերին ընկավ, և

նրանք մեծագույն զոհերի դնով հաղթահարեցին այն:

Կարմիր ծովամարտիկները հեղափոխության գրքի ամենագլուխով, հազիշ ու հերոսական գլուխներից մեկն են գրել: Յեւ ալդ նրանց պատմական մեծ ծառայությունն է: Կարմիր նավատորմը հպարտությանմբ է պահպանում հեղափոխական այդ փառավոր տրադիցիաները և իր ամբողջ աշխատանքով ջանում է շարունակել այն: Նրանց վոգով է կրթվում նավատորմի չորիտասարդությունը, կոփվելով և նախապատրաստելով իրեն կապիտալի դեմ մղելիք անխուսափելի մարտերի համար:

ԾՈՎԱՅԻՆ ՅԵՎ ՈՂԱՅԻՆ ՆԱՎԱ- ՏՈՐՄԵՐԸ.

Վերջին տարիներս ավիացիան մեծ առաջա-
դիմություններ ե արել: 5000 - 7000 վերստանոց
թռիչքները սովորական չերեուլթ են դառնում:
Սավառնակի թռիչքի արագությունը մեկ ժամում
սովորաբար 100 վերստից անցնում է: Ժամա-
նակակից ոդանավերն ընդունակ են հարյուրավոր
փթերով բեռ և տասնյակներով մարդիկ վերցնել:
Այդ բոլորն արդեն անցած համաշխարհային պա-
տերազմի ժամանակ ոդային ուժերն առաջ քա-
շեց, իբրև ցամաքային և ծովային պատերազմի
ամենից ավելի զորավոր ոժանդակ միջոց: Պատե-
րազմից հետո ավիացիայի հետագա զարգացումը,
ռումբեր ձգելու փորձերը և այլն - վրմանց ստի-
պեց այն մտքին հարել, թե ոդանավատորմն
ընդունակ է ծովայինին փոխարինել: Այս վաղա-
հաս դատողությունների մեջ առաջ են բերվում
հաշիվներ ծովայինի համեմատությամբ ոդանա-
վատորմի համեմատական եժանության մասին,

ոդանավատորմի մարտական հիանալի հատկու-
թյունների մասին, նրան խաղաղ նպատակների
համար ոդտադործելու մասին և այլն, և այլն:

Սակայն ուշադրությունից բոլորովին վրիպում
են մի շարք կարևոր մոմենտներ:

Ոդային առանձին միավորի մարտական նշա-
նակությունը ծովային առանձին մարտական միա-
վորի համեմատությամբ չնչին է: Հակառակորդի
նավատորմը հաջողությամբ գնդակոծելու համար
ամբողջ տորմիկներ, ոդային ապարատների
մեծ թիվ է պահանջվում: Շարտվող ռումբերի՝
շարժական նշանին դիպչելու տոկոսն աննշան է:
Չափազանց դժվար է ծովային նավատորմի
բռնած փոքրիկ տարածության վրա գործող մե-
ծաքանակ ապարատների գործողությունների
համաձայնեցումը: Գիշերը, մառախուղը, վառ
չեղանակն ավելի շատ անդրադառնում են ոդա-
նավատորմի մարտունակության վրա, քան ծո-
վայինի: Ոդային նավատորմն ինքնին չի կարող
կատարել ծովային նավատորմի խնդիրները՝ ա-
կանափակոցներ վոչնչացնել, զորք ցամաք հանել
(ափնեջք հանել), իր գործող բանակին թիկունքի
հետ ծովային հաղորդակցություն ապահովել,
հրետանիով հակառակորդի բանակի ծովին հեն-
վող թևերը լետ մղել:

Նույնը վերաբերում է նաև իր ծովեզերքը հա-

հառակորդի նավատորմի զորավոր հրետանու կրակից պաշտպանելուն: Միթե նման մի խնդիր կարելի չե բացառապես ողալին նավատորմին հանձնարարել: — Իհարկե վոչ: Հակահառակորդի հարձակվող նավատորմը ողալինի հետ միատեղ կը գործի: Իր ծովեզերքը պաշտպանող պետութան ողանավատորմի գլխավոր խնդիրը նման դեպքում սահմանափակվում է հակահառակորդի ողանավատորմի հետ կռվելով: Իսկ հակահառակորդի ծովալին նավատորմի հրետանու դեմ կռվելու համար ամբողջ ծովափով մեկ զրահավոր զորավոր մարտկոցներ շարելն անիմաստ է: Նրանց ծախսը ծովալին նավատորմի վրա կատարելիք նախսից մեծապես կգերազանցի: Յեվ հենց այդ դեպքում էլ հակահառակորդի համար առանձնապես դժվար չի լինի վորոշ կետի դեմ կենտրոնացնել իր գերազանց ուժերը և այնտեղ գանվող ծովափնյա ամբուլթյունները վոչնչացնել: Իսկ չեթե մարտկոցներ ծովափի միայն մի քանի կետերում լինեն, այդ դեպքում ափի մնացած ամբողջ տարածություն վրա հակահառակորդը կարող է իր ծովալին ու ողալին նավատորմերի ծածկույթի տակ գործ ափ հանել և ծովեզրը բռնել: Ծովափի հաջող պաշտպանություն համար անհրաժեշտ են զորաշարժի հնարավորություն տվող ջրալին ազատ տարածության վրա տեղաշարժվող մարտկոցներ,

վորոնք կարողանալին հարկավոր ժամանակ և հարկավոր տեղում անհրաժեշտ քանակով հայտնել: Իսկ այդ խնդիրը կարող են լուծել միայն զորավոր հրետանիով զինված ռազմանավեր:

«Ծովալին կամ ողալին նավատորմ» — հարցն այսպես դնել չի կարելի: Խոսք կարող է լինել ծովալին և ողալին նավատորմերի միատեղի գործողությունների մասին, նրանց փոխադարձ ուժանության ու աջակցության մասին: Բանակը պիտի ապահովի ցամաքի վրա տիրապետելու գործը, ծովալին նավատորմը՝ ծովի վրա, ողալին նավատորմը՝ ողում: Ընդվորում այդ չերեք ուժն աջապես պիտի զուգակցել, վորպեսզի նրանք իրենց միաձուլությամբ մարտական լավագույն արդյունքներ տան:

Ասվածները բավական հեշտ է հասկանալ ու յուրացնել, և ծովալին նավատորմը ողալինով փոխարինելու տեսակետը կարճ ժամանակում կորցրել է իր գրեթե բոլոր յեռանդուն կողմնակիցներին: Բայց այս բոլորը, հարկավ չի նշանակում, թե ավիացիան վոչ մի դեր չի խաղում ռազմա-ծովալին գործում: Ընդհակառակը, ռազմա-ծովալին տեխնիկայի ալժմյան դրության պահուն լիովին մարտունակ է միայն այն ծովալին նավատորմը, վորն իր տրամադրություն տակ բավականաչափ ողալին ուժ ունի:

Ծովային ավիացիան ծովային զենքի ամենա-
անհրաժեշտ անասակներից մեկն է հանդիսանում:
Ծովային պատերազմը հակառակորդին վոչնչա-
ցնելու պատերազմ է: Այդ պատճառով ծովային
նավատորմի համար կարևոր է, վոր հակառա-
կորդը նրա վրա անսպասելի չհարձակվի: Այդ
նպատակին հասնելու զլխավոր միջոցը հետա-
խուզությունն է զետեղել լավ կազմակերպումն է:
Մեծ արագություն ունեցող, շատ բարձրանալ
և ահագին տարածություններ զիտել կարողա-
ցող ոդային ապարատը, հետևապես, կարող է
անփոխարինելի ծառայություն մատուցել ծովա-
յին զինված ուժերին, դառնալով «նավատորմի
աչքը»: Պարզ է, վոր հետախուզության ուղարկ-
ված նման սավառակը կարող է հետամտել վոչ
միայն բաց ծովում գտնվող հակառակորդի նա-
վախումբը, այլև հայտնաբերել նրան այն տեղե-
րում, ուր նա խարսխվել է հանգստի և պաշար-
ներ լրացնելու համար – նավահանգստներում,
ռազմական նավակայաններում և այլն:

Ավիացիան ահագին նշանակություն ունի
նաև ծովային պատերազմի անտեսանելի սոսկա-
լի գործիք սուզանավերի և փակոցի ահանների
դեմ կռվելու համար: Բանն այն է, վոր միջանի
հարյուր մետր բարձրությունից լավ տեսանելի
լեն դառնում չրի տակ չեղած առարկաները,

չերիք է, վոր ծով չելած նավախումբը կամ
առանձին նավը բավականաչափ ոդային ուղե-
կիցներ ունենա, վորոնք թռչում են առաջից և
բարձրից դիտում ծովի խորքերը, – վորպեսզի
նավախմբերին հսկող սուզանավերի և փակոցի
ահանների վտանգը նվազագույն դառնա: Ժա-
մանակին սուզանավ կամ ահան հայտնաբերելը
գրեթե նույնն է, ինչ վոր դրանցից ռազմական
նավն անվտանգ դարձնելը, վորովհետև այդպիսի
դեպքում ստորջրյա թշնամին գրկվում է իր
զլխավոր զենքից՝ անտեսանելի լինելուց: Նման
դեպքում մեծ ջանք պետք է նախապատրաստ-
վել սուզանավի գրոհը չետ մղելու, նրա կողքով
անցնելու և կամ ահանային դաշտից հեռանալու
համար:

Բաց ծովային ավիացիայի խնդիրները դրանով
չեն սահմանափակվում: Սավառակներին մեծ
ծանրություններ բարձրացնելու դյուրություն
տվող ժամանակակից մոտորների հզորությունը
հնարավորություն է տալիս ոդային ապարատ-
ներն ոգտագործելու իբրև «թռչող հրետանի»,
այսինքն հակառակորդի նավատորմի վրա ռում-
բեր և ահաններ ձգելու համար:

Ավիացիայի այդ ծառայության նշանակություն-
նր ահագին է. հակառակորդի նավատորմի նա-
վերի վրա ռումբեր նետելով կարելի չե մարտա-

կան մեծ արդյունքների հասնել, վորոնք ել ավելի մեծանում են, չեթե հնարավոր ե լինում թունավոր գազեր պարունակող քիմիական ռումբեր ձգել: Նույնիսկ չեթե դրանք չդիպչեն հակառակորդի՝ զրոհի չենթակա նավին, այլ միայն մոտերքում պայթեն, — ելի ի վիճակի չեն նավի վրա գտնվող ամեն մի կենդանութուն թունավորել և մահացնել: Իսկ վերևից թողած տորպեդոն (Ուայտհեդի ինքնաշարժ սկանը) ջրին հասնելով՝ այնուհետև ինքն ե ուղղվում դեպի հակառակորդի նավը, պայթում ե նրա կողքին և ահռելի ավերածութուններ պատճառում, վոր հաճախ նավի կորստով ե վերջանում:

Հակասավառնակային թնդանոթներն այստեղ գործին չեն ոգնում. չափազանց դժվար ե խփել մեծ արագությամբ ոդում ազատ շարժվող ոդային թշնամուն: Այստեղ ելի ոգնության ե գալու ծովային ավիացիան, վոր բարձրանալով մեծ արագությամբ և զինված լինելով գնդացիներով ու թնդանոթներով, կարող ե նավատորմի վրա զրոհի չեկող սավառնակի հետ ոդում մարտի բռնվել, գտնվելով նրանից վոչ պակաս նպատակավոր պայմաններում: Հետևաբար, ծովային նավատորմը միայն ավիացիայի պաշտպանության տակ կարող ե աներկյուղ հանգստանալ իր բազաներում, նորոգվել և ամեն տեսակի անհրաժեշտ պիտույքների պաշար առնել:

Ծովային ավիացիայի համար մարտական ծառայության ելի մի հսկայական շրջան ե մուռնայդ չերկու նավատորմի մարտին անմիջականորեն մասնակցելն ե: Ձխոսելով արդեն հակառակորդի նավատորմի վրա ռումբեր և սկաններ ձգելու նրա ընդունակության մասին, նշենք, վոր հնարավոր ե նրան ոգտագործել ծխածածկույթ սարքելու համար ջրի չերեսին լավ վառվող աֆնպիսի նյութեր ցած նետելով, վորոնք այրվելիս ծխի հետ ամպեր են գոյացնում և զրանով իրենց նավատորմը հակառակորդից ծածկում են:

Այսպիսով մենք տեսնում ենք, վոր ծովային նավատորմում ավիացիան ոգտագործվում ե՝ 1) իբրև հետախույզ, վոր ոգնում ե հակառակորդին ժամանակին հայտնաբերել, 2) իբրև թշնամու նավատորմը վոչնչացնելու գործի ոգնական, 3) իբրև պաշտպան ավելի ուժեղ թշնամուց և, մանավանդ, իր բազայում հանգստացող և նորոգվող նավատորմը ողից հարձակման չենթարկելու դեմ:

Ինքնին հասկանալի չե, վոր ծովային սավառնակները ծովի պայմաններում մարտական ծառայութուն անելու համար պիտի ջրում լողալու հատկութուն ել ունենան:

1911 թվականին հնարվեցին «թռչող նավակները»՝ ծովային հատուկ սավառնակները — ջրա-

սավառնակները, վորոնք ջրից ողուծ թռչելու և կրկին ջրի լերեսն իջնելու հատկութունն ունեն։ Նրանց առանձնահատկութուններն են.— գրվագաթերթից (Փաներա) կամ դուր-ալումինից (շատ թեթև և դիմացկուն մի մետաղ է) թեթև անամեջ նավակներ, վորոնց վրա սարքված են սավառնակի մյուս մասերը՝ թևերը, դեկերը, մոտորները և պրոպելլերը։ Զրասավառնուծի զարգացմանը հատկապես արագացնող խթան չեղավ համաշխարհային պատերազմի ժամանակաշրջանը։ Ներկայումս ջրասավառնակներն ընդունակ են շատ վեր բարձրանալ (10.000 մետր), ժամը մոտ 150 կիլոմետր արագությամբ շարժվել, իրենց հետ գնդացիներ, թեթև թնդանոթներ, ծանր ուռմբեր վերցնել և այլն։

Ծովային ավիացիան իրեն առաջադրած խնդիրների համեմատ հետևյալ տեսակներին է բաժանվում.

Կործանիչներ. սրանց խնդիրն է՝ մարտի բռնըվել հակառակորդի ոդային նավատորմի հետ։ Սրանց բնորոշ առանձնահատկութուններն են՝ հնար չեղածին չափ ուժեղ հրետանի, մեծագույն արագութուն և թռիչքի բարձրութուն, սակայն ալրանյութի աննշան (2—3 ժամի) պաշար։ Զինված են գնդացիներով, թեթև հրանոթներով։

Հետախույզներ. խնդիրն է՝ դիտել հակառա-

վորդին, հայտնաբերել նրան և ծխածածկույթ սարքել։ Նրանք կործանիչներից ավելի ծանր են, և թռիչքի շրջանը մեծագույնն է։ Զենքը— փոքրիկ ուռմբեր։

Ռմբատարներ. նպատակներն է՝ հակառակորդի նավերի և առափնյա շենքերի վրա ուռմբեր նետել։ Հետախույզներին ամենից ավելի մոտիկ տիպն է, բաց լողի ավելի փոքր շրջան և առավելագույն քաշի ուռմբեր ունեն։

Տորպեդոկիրներ (ոդային ակնակիրներ). դերն է՝ բաց ծովում գրոհ տալ նավերի վրա և ստորջրյա ակնային փակոցներ սարքել։ Զինված են տորպեդոներով (Ուայտհեդի ինքնաշարժ ականներով)։

Ուղղիչներ (ճշտիչներ). նպատակն է՝ իրենց նավերի և մարտկոցների՝ հեռավոր անտեսանելի նշանների վրա կրակելիս հրետանու հրաձգութունը ճշտել (ուղղութուն տալ)։

Ոժանդակ սավառնակներ. ծառայում են կապի և լրատարության համար։

Ծովային ավիացիային խարխալ (ապաստարան) ծառայել կարող են կամ ավին հատկապես սարքավորված ոդանավարանները (խարխալին ավիացիա) և կամ ռազմական նավատորմի նավերը (նավախմբային ավիացիա)։ Ծովային նավատորմն ունի ավիակիրներ (ավիա-մայրեր)— հատկապես սավառնակներ փոխադրելու համար շին-

ված նավեր: Ավիակիրները կարող են մինչև 50 սավառնակ ընդունել և նրանց վերելքի և եջքի համար հատուկ տափարակներ ունեն: Ավիա-մայրերում գտնվող նավախմբային ավիացիայի սավառնակները նավախմբի ավիակիր մասն են կազմում, վոր տարբերել պետք է նավային» ավիացիայից. վերջինս գտնվում է նավատորմի մարտանավերի (զծանավերի, հաժանավերի, ահանակիրների և այլն) վրա:

* * *

Ծովային ավիացիայի ելուծյանը ծանոթանալը պարզ պատկերացում է տալիս, թե նախնիքան կարևոր և անհրաժեշտ է ծովային նավատորմի համար: Բայց և վոչ մի բոլոր չպետք է մոռանալ, վոր ավիացիան ծովային նավատորմին փոխարինելու անընդունակ է:

Կապիտալիստական պետութունները լավ են ըմբռնել այդ միաբը. ոգային սպառազինումն ուժեղացնելու հետ մեկտեղ նրանք վոչ մի բոլոր չեն դադարում իրենց ծովային ուժերն ել ամրապնդելուց: Յեվ չեթե մենք ուզում ենք իրոք ապահովել Խորհրդային Միության ծովային սահմանների անվտանգութունը, ապա զբան միմիայն մի ճանապարհով կարելի չե հասնել—անընդհատ, լարված և անդադրում կատարելագործելով և ամրապնդելով ԽՍՀՄ ծովային զինված ուժը:

ՆԱՎԱՏՈՐՄԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՊԱԳԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ.

Այն «խաղաղութունը», վոր հաստատվեց համաշխարհային վերջին պատերազմից հետո, հաստատուն չե: Բոլոր չերկրներում ել շարունակվում է զինման աճումը: Իսկ պետութունները զինվում են վոչ թե նրա համար, վոր իրենց զինված ուժերի վրա ցնծան, այլ վոր նրանց ոգնությամբ պատերազմեն: Որ-ավուր ավելի չե սրվում կապիտալիստների առանձին խմբակների պաշարը նոր շուկաներ հափշտակելու համար, վորտեղ նրանք կարողանային իրենց ապրանքները վաճառել և դրանով հարստանալ: Անցած պատերազմի փորձը ցույց տվեց, վոր ժամանակակից պատերազմը հակառակորդին հլուծելու պատերազմ է: Այս հանգամանքն առանձնապես շեշտում է նավատորմի նշանակութունը ապագա պատերազմում: Յեթե նավատորմին հաջողվի կտրել հակառակորդի հաղորդակցության ծովային ճանապարհները միացած

աշխարհի հետ և նրան զրկել ժամանակակից պատերազմ վարելու համար անհրաժեշտ ամեն տեսակի մատակարարման, սպառազինման, սնունդամթերքի, ածխի, մետաղի անհրաժեշտ հրակայական պաշարներ ստանալու հնարավորությունից, յեթե հաջողվի հակառակորդին կտրել իր գաղութներից, վորոնք նույնպես բանակներն են մարզկանցով լրացնում, — նրա վիճակը վորոշված է արդեն:

Յեթե, բացի այդ, նկատի առնենք, վոր ԽՍՀՄ բանվորներն ու գյուղացիներն ապագա պատերազմում հարկադրված են իրենց շահերը պաշտպանել, վոր պատերազմն ամբողջ աշխարհում դասակարգային կռիվը մեծապես պիտի սրի, վոր ամենուրեք աշխատավորները հրճմանքով պիտի ընդառաջեն կարմիր նավախմբին, — պարզ կլինի, թե ապագա պատերազմում ԽՍՀՄ կարմիր բանակին ինչ պատասխանատու դեր է վիճակվելու:

ԾՈՎԱՅԻՆ ԳԼԽԱՎՈՐ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱՎԱՏՈՐՄԵՐԸ.

Այսպես կոչված «մեծ պետությունները» տենդագին պատրաստվում են ապագա պատերազմի համար: Ժամանակակից հսկա նավերի կառուցման թանգությունը նրանց չի կանգնեցնում, և հազվին գումարներ են ծախսվում:

Ծովային սպառազինումների վրա: Հետևյալ աղյուսակից կարելի է գաղափար կազմել ամենահզոր կապիտալիստական պետությունների ծովային ուժերի մասին.

ՆԱՎԵՐԻ ՏԻՊԵՐԸ	Անգլիա	Հյուսիս Ամերիկայի Միաց. Նահ.	Ֆրանսիա	Յապոնիա	Իտալիա
Գծանավ զրեզնոտա	18	18	6	6	5
» հին տիպի	—	—	—	4	2
Գծային հաժանավ	4	—	4	—	—
Հաժանավ	49	31	28	10	13
Նավախմբային ականակիր	193	295	109	75	94*
Ավիա-մայր	8	2	2	—	—
Սուզանավ	65	127	79	69	42

Այս միայն գլխավոր ուժերն են: Այս թվերի մեջ չեն մտել ներկայումս կառուցվող նավերը:

Նկատի առնելով նավատորմի շինարարություն համար պահանջվող հսկայական ծախսերը — նոր նավերի կառուցումը, հնացած նավերը ժամանակակիցներով փոխարինելը, անձնական կազմը պահելն ու սովորեցնելը և այլն, — վերհույս թված պետությունները 1922 թվականին Վաշինգտոն քաղաքում (Ամերիկա) կոնֆերենցիա գումարեցին և այնտեղ պայմանադրվեցին «կրճատել» ծովային սպառազինումները, նավերի վերջնական թիվ,

* Իտալիան զրանից դատ 36 մանր ականակիր ունի:

վերջնական չափսեր, հրետանու վերջնական տրամաչափ սահմանել և այլն:

Վաշինգտոնի համաձայնությունը փաստորեն մի կտոր թուղթ է, վոր ուզած բոլորին կարող է պատուվել: Վաշինգտոնում խոսողները վոչ թե իրենց սպառազինումները սրտանց նվազեցնել ցանկացող պետություններն ելին, այլ իրար հետ մրցող կապիտալիստ-հակառակորդները, վորոնք աշխատում ելին մեկմեկու խաբել: Կոնֆերենցիային մասնակցող պետություններից յուրաքանչյուրը մյուս բոլորին ապացուցում էր, թե նրանք պետք է պակասեցնեն իրենց ծովային սպառազինումները, բայց թե ինքը միայն այնքան ծովային ուժ ունի, վորքան միայն հաղիվ բավական է իր անվտանգությունն ապահովելու:

Ինքնին հասկանալի չե, վոր Վաշինգտոնի բանաձևերը զինաթափման մասին բոլոր կողմերի արժեք ունեն: Նրանք ընդունվում ելին, վորպեսզի չկատարվեն, և նրանց միակ գործնական նշանակութունն «իրենց» բանվորների և գյուղացիների աչքը թող փչելն է: Ծովային սպառազինումները չեն պակասում, այլ սպառնազին աճում են:

Խորհրդային պետությունը, վորն իրեն նվաճողական նպատակներ չի դնում, այնուամենայնիվ պիտի հաշվի առնե այդ սպառնալիքը, վոր-

պեսզի իրեն հանկարծակիի բերել չտա: Խորհրդային պետությունը մի անգամ չի, ինչ արդեն դիմել է կապիտալիստական պետություններին և առաջարկել իրոք և լիակատար զինաթափում: Նա այսուհետև էլ այդ կանե: Բայց վոչ մի հույս չկա, թե կապիտալիստական գիշատիչներն ազնվորեն կհամաձայնեն այդ բանին: Կապիտալիզմն առանց պատերազմի անհնարին է, իսկ պատերազմի համար սպառազինումներ են պետք: Իսկ քանի վոր կապիտալիզմի որով չի կարելի զինաթափման հասնել, ԽՍՀՄ աշխատավորները պետք է կռուցեն և ամրապնդեն իրենց Կարմիր նավատորմը, վորպեսզի իվիճակի լինեն կապիտալի նավատորմերի բուռն զրոհից պաշտպանել մեծ հեղափոխության այնպիսի զոհերի գնով ձեռք բերած նվաճումները:

ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՆԵՐԸ ՅԵՎ ԽԱՆՄ ԿԱՐՄԻՐ ՆԱՎԱՏՈՐՄԸ.

Ժամանակակից ծովային նավատորմը տեխնիկական չափազանց բարդ կազմակերպություն է: Նրա նորմալ շինարարությունը միայն այն ժամանակ կարող է ապահովվել, լերը չերկրում նյութական ու արդյունաբերական բավականաչափ միջոցներ կան: Ուստի և զարմանալի չէ, վոր քաղաքացիական կռվի ժամանակ, վոր մղում էլին խորհրդային հանրապետությունների բանվորներն ու գյուղացիներն իրենց թշնամիների՝ կապիտալիստների, կալվածատերերի, գեներալների, ազնվականների դեմ,—նավատորմը անկման հասավ: Դրան նպաստեց քաղաքացիական կռվի հետևանքով առաջացած տնտեսական և, մասնավորապես, խորհրդային հանրապետությունների արդյունաբերության փլուզումը:

Նավատորմին հարկավոր են բարդ ու թանգարժեք մեքենաներ և մեխանիզմներ, հարյուր-հազարավոր փթերով ածուխ ու նավթ, ամենի գոր-

ծարաններ և նավաշինարաններ նավերի կառուցման ու նորոգման համար: Պետությունն այդ բոլորը չէր կարող նրան տալ քաղաքացիական կռվի ժամանակ: արդյունագործությունն ավերված էր: Բացի այդ, մեր բոլոր ծովերը, բացառությամբ Բալթիկ ծովի, զրավել էլին սպիտակները, վորոնք կարեցած ամեն ինչ արին մեր նավատորմն ավերելու համար: Գեներալ Վրանգելը Սև-ծովյան նավատորմի մեծ մասը տարավ և հանձնեց Ֆրանսիային: Բալթիկ, Սև ու Կասպից ծովերում մեր թշնամիները շատ նավեր էլին խորտակել: Վոչ միայն հնարավորություն չկար նավատորմին կանոնավոր լրացումը տալու, այլ, ընդհակառակը, Կարմիր բանակի կազմակերպման համար վերցված էր նավաստիների լավագույն, ամենից ավելի գիտակից ու հեղափոխական մասը: Զրահագնացքներ սարքավորելու, գետային տորմիկներ կազմակերպելու համար առնված էլին ծովային հեռահար թնդանոթները: Իհարկե, խոսք անգամ լինել չէր կարող նորմալ ուսուցման, կանոնավոր լրացումների և նավատորմը մարտական գրություն մեջ պահելու համար անհրաժեշտ գործնական վարժական նավագնացություն մասին:

Զնայած դրան, Բալթիական Կարմիր նավատորմը քաղաքացիական կռվի ժամանակ հերո-

սաքար կռվում եր խորհրդային պետութւն
թշնամիներէի դեմ: Նա պաշտպանեց Լենինգրադը
անգլիական նավատորմի զրոհներէից, չնայած
ստիպված ելին հակառակորդի գերազանց ուժերի
դեմ պայքարել անհնարին ծանր պայմաններում:

Սակայն ավերմունքն անուժ եր իր գործը:
Ամեն անհրաժեշտ բանի բացակայութիւնը չեր
կարող նավատորմի վրա չանդրադառնալ: Նավերը
հետզհետե «պողպատե մեռած արկղիկներ» դար-
ձան: Նավատորմի անձնական և նյութական
կազմը ծայրահեղորեն աղքատացավ: Ավերվում
եր նավատորմը, քայքայվում:

Հենց այդ քայքայման արտահայտութիւնն եր
1921 թ. Կրոնշտադտի ապստամբութիւնը, վոր
ամենասե եջը գրեց նավատորմի պատմութիւն
մեջ:

Քաղաքացիական կռվի բարեհաջող վերջավո-
րութիւնը պատկերը փոխվում ե: Սկսեց վերա-
ծնվել չերկրի տնտեսական կյանքը: Արդունա-
բերութիւնն ել վերակենդանացավ: Յեվ այդ
չեղավ Կարմիր նավատորմի վերածնութիւն
հիմքը:

Անձնական կազմի գտումը նավատորմը մաք-
րեց խորթ ու նրան կպած տարրերից: Պետու-
թիւնը վորոշ միջոցներ հատկացրեց: Աշխատանքը
չեռաց: Յեվ արդեն 1921 թ. աշնանը, Կրոնշտադտի

վողբերգութիւն տարին, Խորհուրդների Համագու-
սական IX համագումարը նշեց կատարված դրա-
կան աշխատանքը և աշխատավորներին կոչ արեց
վերածնել ու ամրացնել Կարմիր նավատորմը:

Խորհուրդների համագումարի կոչին արձագան-
գեց կոմյերիտմիութիւնը և նավատորմի շարքերն
ուղղեց պրոլետարական ընտրովի չերիտասար-
դութիւնը: Նավատորմի դպրոցական կյանքն
սկսեց կարգի ընկնել: Կենդանացան ծովամար-
տիկների վարժարանները և նավատորմի հրամա-
նատարական կազմի դպրոցները: Սկսվեց վերա-
նորոգութիւնը, Կարմիր բանակից և խորհրդային
հիմնարկներէից սկսեցին վերադառնալ կոմմու-
նիստ-ծովամարտիկները: Հետզհետե սկսեց վերա-
դառնալ կայքն ու սպառազինումը: 1922 թվա-
կանի աշնանն առաջին անգամ կատարվեցին
Բալթիկ Կարմիր բանակի դորաշարժերը: Այդ
նավատորմի հավաքման ժամանակաշրջանն եր:

1922 թ. աշնանը ՌԿՅԵՄ Համագուսական V
համագումարն ընդունեց Կարմիր նավատորմի
շեփութիւնը և սկիզբ դրեց նրա շինարարութիւն
նոր դարաշրջանին: Կոմյերիտմիութիւնն այդ
ժամանակվանից վոչ միայն շեփ, այլև Կարմիր
բանակի գործոն շինարարը դարձավ: Պրոլետա-
րական չերիտասարդութիւն նորանոր լրացում-
ները հնարավորութիւն տվին տուն ուղարկելու

հին հոգնած ծովամարտիկներին: Կարմիր հրամանատարների և քաղաշխատավորների նոր շրջանավարտներ լեղան: Սկսեց բարելավվել նավատորմի նյութական կացութունը: Կենդանանալ սկսեցին նավահանգստները: Ամրացավ նավատորմի կապը կոմյերիտովության, կուսակցության, արհմիությունների հետ: Դրան պակաս չնպաստեց 1923 թ. սկզբին սարքած «Կարմիր նավատորմի շաբաթը», վորի ժամանակ աշխատավորների լայն մասսաները ծանոթացան Կարմիր նավատորմի կացությանը և նշանակությանը և նրա առաջ գրված խնդիրներին:

1923 թ. ամառային կամպանիան արդեն թույլ տվեց ուսուցումը ծովի վրա փոխադրել: Բալթիկ, Սև և Կասպից ծովերում վարժական նավագնացություններ սարքվեցին, վոր վերջացան զորաշարժերով: Այսպիսով Բանվորա-գյուղացիական Կարմիր նավատորմի հիմքը դրվեց:

1923 թ. աշնանից սկսվում է Կարմիր նավատորմի կատարելագործման և մարտական ուժերի ամրացման նոր շրջանը: Սորհրդային Միության տնտեսական զորության հետագա ամրացումը հնարավորություն տվեց լավացնելու Կարմիր նավատորմի տեխնիկական և սպառազինումը: Նավերը լավ վերանորոգվեցին: Նավատորմը ածխով և նավթով լիովին ապահովվեց: 1924 թ. ամա-

ռային կամպանիայի ժամանակ բոլոր ծովերում կատարած զործնական նավագնացությունները և զորաշարժերը և Կարմիր նավատորմի առանձին նավերի արտասահմանյան նավագնացությունները ցույց տվին, վոր Կարմիր նավատորմն զգալիորեն ամրապնդվել է և ահեղ ուժ է ներկայացնում, վոր հարկ չեղած հակահարվածը կտա այն ամենքին, ովքեր կհամարձակվեն ԽՍՀՄ ծովային սահմանների վերաբերմամբ չարամիտ փորձ անել:

1924 թ. աշնանից մինչև 1925 թ. աշունը Կարմիր նավատորմի լարված շինարարության, ուսուցման և մարզանքի շրջանն էր: Յեվ Բալթիկ ծովի նավատորմի 1925 թ. աշնանմեծ զորաշարժերն արդեն կատարվում էին հեռավոր բաց ծովում, իր բազաներից հարյուրավոր մղոնների վրա:

Ցարական նավատորմի բեկորներից, զրեթե վոչնչից, փոքրիկ, բաց ամուր Կարմիր նավատորմ ստեղծելն ահադին աշխատանք պահանջեց: Այդ աշխատանքը հաջողությամբ կարելի չեր կատարել միմիայն աշխատավորների, առաջին հերթին բանվոր լեռնատարության առաջապահի, լեռնատարդ լենինյան-կոմյերիտականների ոժանդակությամբ, վորոնք Կարմիր նավատորմի անձնական կազմի զրեթե կեսն են կազմում: Կարմիր նավատորմի վոգին աչժմ ավելի առողջ ու ամուր է, քան չերբեք: Այդ իրոք կոմյերիտական

վողի յե: Այդ իսկական լենինյան նավատորմ ե: Կարմիր նավատորմի շինարարութեան ասպարիզում հասած արդյունքները զարմացրել են թե բարեկամներին և թե թշնամիներին: Սակայն չի կարելի արածով հանդստանալ, Դեռ ավելի շատ բան կա անելու:

Բայց ամենադժվարինը լեռներն ենք թողել: Այժմ վերածնված և ամրապնդված Կարմիր նավատորմը լավագույն ապացույցն է այն բանի, թե ինչի կարող են հասնել աշխատավորները, չե՞րբ իշխանութունն իրենց ձեռքին ե:

Կարմիր նավատորմի կատարելագործման և մարտական ուժերի ամրացման առաջիկա աշխատանքը պետութեան, ՀամԿԿ, կոմյերիտիութեան և մեր Միութեան բոլոր աշխատավորների ոժանդակութեամբ փայլուն նվաճումներ ե խոստանում: Յեվ յերբ աշխատավորները կոչ անեն Կարմիր նավատորմին իր մարտական պարտքը կատարելու, նա հպարտութեամբ պարզած հեղափոխական Կարմիր դրոշակով և իր ուժերի լիակատար հավատով վերջին, վճռական ու հաղթական մարտի կզնա աշխատավորների թշնամիների դեմ—հանուն աշխատանքի լիակատար ազատագրութեան, հանուն կոմունիզմի, հանուն բանվորների ու գյուղացիների իշխանութեան ամբողջ աշխարհում:

ԲՈՎԱՆԴԱՎՈՒԹՅՈՒՆ

	Եջ
ԻճԿՈՒ համար ե հարկավոր մեզ նավաստիք 3—17	
Կարմիր նավատորմի նշանակութունը	
Ծովային սահմանների պաշտպանություն	
Թյան և արտաքին առևտրի համար	3
Բալթիկ ծովի Կարմիր նավատորմը	6
Սև-ծովյան Կարմիր նավատորմը	11
Կասպից ծովի ծովային ուժերը	15
Հեռավոր Արևելքի նավատորմը	17
Ժամանակակից նավաստիք 18—29	
Նավերը	18
Ծովային զենքը	26
Նավաստիքի աճնական կազմի նախապատասխանությունը	30—35
Քաղաքական աշխատանքը Կարմիր նավաստիքում	36—45
Նավաստիքի հեղափոխական բարձր մեջ 46—57	
Ծովային յեվ ողային նավաստիքներ	58—68
Նավաստիքի նախապատասխանությունը ապագա պատերազմում	69—73
Սոցիալատարներ յեվ ԽՍՀՄ Կարմիր նավաստիք	74—80

42.613

ԳԻՆԸ 20 Կ.